הלכה · משנה תורה · מפרשים · לחם משנה · ספר משפטים

לחם משנה על משנה תורה, הלכות שכירות

רבי אברהם די בוטון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

לחם משנה על משנה תורה, הלכות שכירות

רבי אברהם די בוטון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/לחם-משנה-על-משנה-תורה-הלכות-שכירות/
הקובץ נוצר ב־22 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה ד 5
הלכה ו 6
פרק ב 6
הלכה א 6
הלכה ב 6
הלכה ג 7
הלכה ד 7
הלכה ז 11
הלכה ח 11
הלכה יא 12
הלכה יב 12
פרק ג 13
הלכה א 13
הלכה ב 14
הלכה ג 15
פרק ד 16
הלכה ה 16
פרק ה 17
הלכה ב 17
הלכה ח 18
פרק ו 19
הלכה ג 19
הלכה ד 19
הלכה ה 19
פרק ז 21
הלכה א 21
הלכה ב 21
הלכה ג 23
הלכה ה 23
פרק ח 24
הלכה ג 24
הלכה ד 26
הלכה ה 28
הלכה ז 29
הלכה ח 30
הלכה ט 30
פרק ט 30
הלכה ג 30
הלכה ד 32
הלכה ה 33
הלכה ו 33
הלכה ח 34
פרק י 34
הלכה א 34
הלכה ב 35
הלכה ד 36
פרק יא 36
הלכה א 36
הלכה ב 36
הלכה ג 37
הלכה ו 37
הלכה ט 37
פרק יב 38
הלכה א 38
הלכה ב 39
הלכה ג 41
הלכה ה 43
הלכה י 44
הלכה יג 44
פרק יג 45
הלכה ב 45

הלכה ג 46
הלכה ד 47
הלכה ה 49
הלכה ז 49

פרק א

הלכה ד

וכן אין השוכר רשאי להשכיר וכו' שהרי זה אומר לו אין רצוני שיהא פקדוני וכו'. אע"ג דנראה בגמרא דלרבא דמפרש טעמא משום את נאמן לי בשבועה וכו' אם יש עדים פטור ולמ"ד משום טעמא דאין רצוני שיהא פקדוני חייב ורבינו ז"ל פסק כרבא מ"מ כתב כאן טעם דאין רצוני וכו' מפני שאפילו רבא מודה וע"כ לא פליגי אלא אם ראוי לחייב ממון מטעם זה אם השכירו אבל לאסור להשכיר לכתחילה ודאי דמספיק טעם זה והוא פשוט ומוכרח כמו שנתבאר שם בתוספות:

עבר השומר ומסר לשומר וכו'. קשה דאפילו יש עדים בדבר אמאי פטור הרי תחילתו בפשיעה דדילמא לא יהיו שם עדים ואינו נאמן בשבועה וסופו באונס שהביא עדים וכל תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב כמו שפסק לעיל מיהו לזה י"ל דלא איקרי פשיעה כיון שמסרו לשומר שכר כמותו ולא מיעט שמירתו אבל מ"מ קשה מ"ש למטה כיצד ימעט שמירתו כגון שהיה מופקד אצלו בשכר וכו' הואיל ומיעט שמירתו פושע הוא וכתב שאם הביא השומר הב' ראיה שפטור ואמאי תחלתו בפשיעה וסופו באונס הוא וחייב שהרי כתב הוא ז"ל פושע הוא כיון שמיעט בשמירה ואע"פ שלבסוף הביא ראיה שנאנס סופו באונס הוא ואם נאמר שאונס זה דוקא הוא מיתה הוה אתי שפיר דה"ז דומה לפשע בה ויצאה לאגם שנתבאר בספ"ג דפטור משום דאמרינן מלאך המות מה לי הכא מה לי התם ה"נ אמרינן הכי וקצת ראוי לדקדק כן מן המשל שהמשיל רבינו כאן וכתב כיצד שומר שכר וכו' ואם הביא השומר השני עדים שמתה הבהמה כדרכה ומדהמשיל הדבר במיתה משמע דדוקא במיתה הוא דין זה מן הטעם האמור אבל זה דוחק והנכון לתרץ בזה הוא דלא אמרינן שתחלתו בפשיעה וסופו באונס אלא כשהאונס בא לו מחמת הפשיעה דומיא דההוא דאמרינן בגמרא בפרק המפקיד ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה אותבינהו בצריפא דאורבני ואיגנוב דהוי פשיעה לגבי נורא ולגבי גנבי נטירותא ומצי למימר ליה אם היה בידי הייתי שומרם שמירה מעלייתא לגבי נורא דהוי תחת הקרקע ולא היו נגנבים נמצא דמשום דלא עביד שמירה מעלייתא אפילו לגבי נורא כדין כל כספים דאין להם שמירה אלא תחת קרקע מש"ה איגנוב אבל הכא מצי למימר נפקד למפקיד אם אתה היית נותן לשומר זה לשומרו בשכר והיה נאנס היה פטור וא"כ פשיעתו לא עשה כלום:

הלכה ו

הואיל והשומר הראשון חייב באחריות. אע"ג דלא נאמר טעם זה בגמרא אלא לשמואל אבל רב לית ליה האי טעמא דהא אית ליה במלוה דאע"ג דאם בא לחזור אינו חוזר חייב באחריותו ורבינו פסק כרב מ"מ כתב טעמא דשמואל ללמדנו דהיכא דאינו חייב באחריותו כגון דנתנו למי שרגיל אצלו כדכתב ה"ה דפטור ולזה כיון ה"ה במ"ש ונפקא מינה וכו' כלומר רבינו כתב טעם זה אע"ג דליתיה משום דנפ"מ הא. כתב ה"ה ויש מי שהיה סובר וכו'. זהו היפך דעת התוס' שהם סוברים דדוקא היכא דאיכא שבועה דמצי למימר דל אנת ודל שבועתך אז ישלם למשכיר אבל אי ליכא שבועה ישלם לשוכר והרא"ש חלק עליהם וכן הטור בח"מ סי' ש"ד נראה דעתו כיש מי שסובר וטעמא משום דחשיב שוכר כאילו השאילו בשליחות משכיר אבל אין הטעם משום דמצי למימר ליה פרתי גבך דהא כבר דחו התוספות טעם זה מכח ההיא דהשואל (דף צ"ו) האשה ששאלה פרה ואח"כ אינסיבא כדאמר שם אלא טעמא כדכתיבנא וכן כתב הרא"ש בפסקיו. כתב הטור בח"מ סי' קכ"ה ואם החזיר לו המנה לראובן והעני ואח"כ לא היה לו לפרוע בענין שהפסיד שמעון שלו לוי חייב לשלם וכו' והרמב"ם כתב החזירו לו שניהם חייבים באחריותו וכו' נראה שהבין דברי רבינו דחייבים הם באחריותו רצה מזה גובה רצה מזה גובה אבל הטור לא ס"ל הכי אלא דוקא היכא דהעני ראובן ומש"ה כתב דהרמב"ם פליג עליה אבל ה"ה בפ"ז מהלכות מלוה כתב על דברי רבינו וכן מצאתי בתשובה להרי"ף אם העני הלוה השליח חייב וכן עיקר ששניהם חייבים באחריותו וכדברי רבינו ע"כ נראה שהבין כוונת הרמב"ם שהוא כדברי הטור ז"ל דדוקא היכא דהעני הלוה אבל לא העני אינו חייב ולשון רבינו משמע כדברי הטור:

פרק ב

הלכה א

ואם קנו מידו וכו'. בפרק הזהב אוקמוה לברייתא דהשוכר את הפועל וכו' אין אחריות שבת עליו בשקנו מידו ורבינו ז"ל בהלכות שבת הזכירה ולא הזכיר קנו מידו ואולי סמך על מ"ש כאן דדוקא היכא דקנו מידו חייב באחריותו. ג"ז מ"כ:

הלכה ב

ותקנו חכמים שנשבעין וכו'. בפ"ה מהלכות טוען כתב רבינו על דברים שאין נשבעין עליהם מן התורה הקרקעות וכו' ואח"כ כתב ועל כולן נשבעין שבועת היסת אבל כאן בשומרין לא כתב שנשבעין היסת מפני דהתם דאיירי במודה במקצת או עד אחד דאם

יודה היה משלם אלא שהתורה לא הטילה עליו שבועה שייך שבועת היסת כדי שיודה שאם יודה ישלם אבל כאן אפילו שיודה לא ישלם כלל שהתורה פטרה אותו מכל מגניבה ואבדה ואונסין ואע"ג דחייב בפשיעה לדעת רבינו מ"מ לא הטילו עליו שבועה אפילו מדרבנן מפני כך. אבל הטור בסימן ש"א כתב בדין השומרין דעבדים ושטרות וקרקעות נשבעין עליהן מדרבנן ולא ידעתי מה שבועה שייכא בהן כיון דהוא פטור מן הכל. ואם נאמר דס"ל לטור דחייב בפשיעה כדעת הרמב"ם שייכא בה שבועה אבל בסי' צ"ה וסי' ס"ו כתב בשם הרא"ש בהיפך ונראה מלשונו שהוא מסכים להם ולא היה לו לסתום נגד סברתם והיה לו לבאר אם דעתו כדעת הרמב"ם. ואם נאמר דהך שבועה הוי שאינה ברשותו כדכתב הראב"ד בהשגות פ"א מהלכות טוען דמשבועה שאינה ברשותו לא פטרוהו גם זה אינו שהטור ז"ל בסי' צ"ה כתב על דברי הראב"ד וכתב עליו ולא נהירא וכו' וסבר דאפילו משבועה שאינה ברשותו פטרוהו. ג"ז מ"כ:

הלכה ג

יראה לי שאם פשע וכו'. התוס' ז"ל בפרק הזהב (עלה נ"ח) הקשו על זה דאם כן כד פריך הגמרא התם מברייתא דהשוכר את הפועל לשמור וכו' ואמרו שם מאי לאו לשלם לוקמה דהיינו אם פשע דישלם א"ו שאפילו פשע בהקדש פטור וה"ה באינך ונ"ל שרבינו יתרץ דהתם אע"ג דאין נותנין לו שכר שבת מ"מ ש"ח מיהא הוי כיון שלא נסתלק משמירתו בשבת דברייתא סתמא איירי משמע שלא נסתלק משמירתו בשבת וכיון שכן לפחות ש"ח הוי ואם פשע אפי' ש"ח חייב ולהכי לא מצי איירי היכא דפשע. ג"ז מ"כ:

וכן הורו רבותי וכו'. בהשגות א"א וכו' יש תימה בתירוץ ה"ה ז"ל שכתב כאן לא התנה דמה בכך הרי עשאוה כתנאי ב"ד כמו שכתב הראב"ד ז"ל וכ"כ הוא ז"ל בסוף פ"ח בבבא המתחלת המקבל שדה מחבירו ואחר שזכה בה וכו' דאע"פ שלא כתב תנאי אני אומר וכו' כמי שכתב דמי וא"כ כשלא התנה מה בכך ונראה לומר דמ"ש בפ"ח ר"ל דכשאמר על פה אע"פ שלא כתבו כמו שנכתב דמי ומ"ש כאן הוא שלא אמר כלל על פה דודאי לא מהני. ג"ז מ"כ:

הלכה ד

המוסר לחבירו דבר המחובר וכו'. בפ"א מהל' מכירה בבבא המתחלת כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע כתב ה"ה ז"ל מ"ש שם דאפילו ענבים העומדים ליבצר הרי הן כקרקע וכו' וא"נ בשבועה שאני וכן נראה דעתו בפ"ב מהלכות שכירות ע"כ נראה דהוקשה לו דאיך פסק רבינו דלא כרבנן דאמרי דענבים העומדים ליבצר הרי הם כקרקע ותירץ דלא אמר כן אלא לענין שבועה משום חומרא אבל לענין מקח וממכר לא ואתו

דברי רבינו כרבנן ודבר תימה הוא זה דאיך תירץ במה שכתב דרבנן לא אמרי כן אלא לענין שבועה הא אפילו בשבועה פסק רבינו דלא כוותייהו שכן כתב פ"ה מהלכות טוען ונטען טענו ענבים העומדים ליבצר וכו' והוא שאינם צריכים לקרקע וכו' והוא דלא כרבנן דאמרי דאפילו אינם צריכים לקרקע הרי הם כקרקע א"כ איך רצה להסכים דברי רבינו עם דברי רבנן ועוד צריך לעיין מ"ש וכן נראה דעתו בפ"ב מהלכות שכירות ואיך נראה משם. ונראה לתרץ דכוונתו במ"ש דשבועה שאני ולא פליג אחילוק שאמר קודם לכן דדברי רבנן לא הוו אלא כשצריכים לקרקע קצת אלא כתב כן משום דמ"מ קשה לו דענבים העומדות ליבצר דהוזכר בדברי רבינו לא הוו דומיא דענבים העומדות ליבצר דאמר בגמרא דבדברי רבינו צריך לומר שאינן צריכים לקרקע כלל ובדברי הגמרא ר"ל שצריכים קצת וזה דוחק דלשון אחד יפורש בדברי רבינו באופן אחד ובדברי הגמרא באופן אחר לכך קאמר דאע"פ שנפרש דענבים העומדות ליבצר שהוזכר בדברי רבינו שר"ל שצריכים לקרקע קצת דומיא דגמרא מ"מ לא קשה דאע"ג דאמרינן בגמרא שצריכים קצת הוו כקרקע היינו דוקא לענין שבועה אבל לענין מקח וממכר אפילו צריכים לקרקע קצת הוו כמטלטלין אבל כשאינם צריכים לקרקע כלל אפילו לענין שבועה הוו כמטלטלין וזהו שכתב בהלכות טוען ונטען לענין שבועה דכשאינו צריך לקרקע ר"ל אין צריך לו כלל דהוו כמטלטלין וכן נראה דעתו בפ"ב מהלכות שכירות כלומר דדעתו לחלק בין דבר לדבר ששם כתב וחילק בין דין השומרים לדינים אחרים שכתב שם שענבים העומדים ליבצר הרי הם כקרקע בדין השומרים משמע דדעתו לחלק בין דבר לדבר בענין זה ה"נ אמרינן דמחלק בין שבועה לשאר עניינים, מ"כ:

המוסר לחבירו דבר המחובר וכו'. איכא לאתמוהי טובא בדברי רבינו ז"ל ובדברי ה"ה ז"ל במ"ש ה"ה שם בפ"א מהלכות מכירה דאולי מחלק רבינו בין שבועה לדבר אחר היינו החילוק דאית ליה להראב"ד ז"ל בהשגות פ"א מהלכות טוען ובודאי שממה שכתב רבינו כאן משמע הך חילוק משום דכאן לא חילק בין צריכין לאינן צריכין משמע דאית ליה כרבנן דכל המחובר לקרקע כקרקע דמי ורבנן לא קאמרי אלא לענין שבועה דוקא והכא דהוי לענין שבועה פסק רבינו כן וזהו שכתב ה"ה ז"ל שם וכ"נ דעתו בפ"ב מהלכות שכירות אבל מ"מ תימה דאיך אפשר לומר כן דהא בה' טוען בענין שבועה איירי ומ"מ חילק שם בין צריכים לאינן צריכים והרב ב"י כתב דאית ליה בהא כהר"י הלוי שכתב הטור בח"מ סי' צ"ה דמחלק בין שומרים למילי אחריני וטעמא משום דבשומרים לא יהיב ליה אדעתא למתלשינהו ולזה נראה שכיון רבינו כאן שכתב בדין השומרים וכיון שנחלק בין שומרים לדבר אחר כדברי הר"י הלוי ז"ל כן נחלק בין שבועה לדברים אחרים

כדכתב הר"א ז"ל בהשגות וכמו שרצה ה"ה ז"ל לומר בדעת רבינו וקשה דהא בגמרא פ"ק דסנהדרין ובפרק השולח גבי פלוגתא דהמקדיש עבדו מועלין בו או אין מועלין בו דאמרו שם לימא הני תנאי כי הני תנאי ותלו בגמרא ההיא פלוגתא בפלוגתא דר"מ ורבנן דשער העומד ליגזז הוי כענבים העומדים ליבצר ותירצו דאפילו ר"מ מודה גבי שער משום דבענבים כל כמה דקיימי מכחשי אבל בשער כל כמה דקאי משבח ולפי החילוקים האמורים למה לן לתרוצי הא בהא אין מקום לאותה התלייה דאפילו רבנן יודו גבי שער דהתם שאני דהוי ענין שבועה כדברי הראב"ד או שאני דין שומרים כדברי הר"י הלוי. ותו קשיא במה שרצה ה"ה לומר בפ"ה מהלכות טוען דרבינו פסק כרבנן אלא דאית ליה דפלוגתא דרבנן הוי בצריכים לקרקע קצת דהיכי מצי לומר כן דהא אמרו בהשולח ובפ"ק דסנהדרין דכל כמה דקיימי מכחשי ואי צריך לקרקע היכי מכחשי ותו קשיא היכי מצי לומר דפסק כרבנן הא רבינו בפ"ה מהלכות מעילה כתב המקדיש עבדו אין מועלין בו ולא בשערו אע"פ שהוא עומד ליגזז מפני שהוא מחובר לו שכל זמן שהוא מחובר הולך ומשביח ע"כ ואם רבינו ז"ל פסק כרבנן איך כתב טעם דאשבוחי אשבח דלא נאמר טעם זה בגמרא אלא לר"מ. ולתרץ כל אלו הקושיות אני אומר דמאן דתלי פלוגתא דשער בפלוגתא דענבים בגמרא היה סבור דלעולם מעלינן דרגא בשער מבענבים דבענבים כשאינן צריכים לקרקע הם עומדים ליבצר בהכרח מפני שמכחישין אבל השער אינו מכחיש כל כמה דקאי ואע"ג דלא מסיק אדעתיה אשבוחי משבח כדתרץ לו המתרץ מ"מ היה סבור דכיון דאינו מכחיש והתם בענבים מכחשי מעלינן דרגא בשער מבענבים והשתא לפי' ה"ה ז"ל שפירש דפלוגתא דענבים הוי בצריכים קצת ובשער אע"פ שאינו צריך כלל הוי כענבים הצריכים קצת וכי היכי דפליגי בענבים בצריכין קצת ה"נ פליגי בשער באינו צריך כלל וכדתריץ גמרא דהתם מכחשי לאו דוקא דמכחשי בההיא שעתא אלא כיון דבתר דגמרי ואינם צריכים לקרקע כלל מכחשי ושער לעולם אינו מכחיש אלא אדרבה לעולם משביח מעלינן תרי דרגי בשער מבענבים דבענבים לר"מ אע"פ דצריך קצת הוי כמטלטלין ושער אע"ג דאינו צריך כלל יודה ר"מ דהוי כקרקע נמצא דההחילוק בין מקשה למתרץ הוא אם מעלינן חד דרגא בין שער לענבים העומדים ליבצר או תרי דרגי ולפירוש הר"י הלוי ולפירוש הראב"ד מחלקי בין שומרין לשאר דברים או בין שבועה לשאר דברים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כיון דלדידהו פלוגתא דר"מ ורבנן גבי ענבים העומדות ליבצר הוי באינם צריכים לקרקע כלל וכבר אמרנו דמעלינן דרגא בשער א"כ אע"ג דהתם לא הוי כמחובר אלא לענין שבועה או לדין השומרים הכא מעלינן דרגא והוי כמחובר ואע"ג דליכא טעמא דשומרין ולא טעמא דשבועה והוצרכו

לידחק בכל זה ליישב סוגיא דנערה שנתפתתה דקאמרה כל העומד ליבצר כבצור דמי וכדכתבו התוס' ומ"ש רבינו ז"ל בהלכות מעילה טעמא דאשבוחי משבח אע"ג דלא צריך הך טעמא אלא לר"מ דלרבנן אינו צריך לה"ט דאשבוחי משבח אלא כיון דאינו מכחיש אע"פ שלא ישביח מעלינן דרגא בשער כדתלי בגמרא פלוגתא הא בהא מ"מ כיון דהוצרך לחלק בין הא להא אמר הטעם היותר מרווח אע"ג דלא צריך אלא לר"מ, ולתרץ מ"ש ה"ה בפ"א מהלכות מכירה דכוונת רבינו לחלק בין שבועה לשאר דברים נ"ל לומר דאין כוונת ה"ה ז"ל לומר דהחילוק הוא משום שבועה דוקא אלא משום החילוק שחילק הרב רבו ן' מיגאש ז"ל בין שומרין לשאר דברים משום דלא יהיב ליה אדעתא למתלשינהו אע"פ שלא ראה ה"ה ז"ל דברי הרב ן' מיגאש ז"ל מ"מ עלה על דעתו חילוק זה אלא שאין נ"ל טעם נכון כדכתב בהל' טוען פ"ה שאינו נראה טעם לחלק ביניהם אבל מ"מ קצת טעם הוא ואינו נראה לו טעם מספיק אלא משום דהוי לענין שבועה דהוי תרתי משמע לו שהוא חילוק אמיתי וזהו שכתב בפ"א מהלכות מכירה שבועה שאני כלומר טעם שבועה וטעם שומרים ולא הזכיר הטעם דשומרין מפני שכבר ביארו בהלכות טוען ונטען ואע"פ שכל זה נראה דוחק מ"מ אני אומר כן ליישב דברי ה"ה ז"ל. וראיתי בדברי הטור ז"ל שכתב בח"מ סי' צ"ה על דין זה וכתב בעל העיטור דוקא גידולי קרקע אבל תלוש ולבסוף חברו כגון כותל בנין וצינור שקבעו וכו' קיי"ל כחכמים דהמחובר לקרקע לאו כקרקע ע"כ ולכאורה נראה קשה דחכמים אית להו דהמחובר לקרקע הוי כקרקע והיכי כתב קיי"ל כחכמים. ואעתיק לך לשון בעל העיטור ותראה הדבר מבואר כתב שם גבי מלוה ע"פ וז"ל ומסתברא דוקא גידולי קרקע אבל תלוש ולבסוף חברו כגון כותל בנין וכגון צינור שקבעו וכוורת דבורים קי"ל כרבנן דאמרי כל המחובר לקרקע אינו כקרקע דתנן דף של נחתומין שקבעו בכותל ר"א מטהר וחכמים מטמאים אבל ר"ח אמר מדשלח רב נחמיה לרבה כי אתיא האי איתתא קמך אגבה עישור נכסי מאצטרובלי דריחיא דאינון מטלטלי קבועין בקרקע ש"מ סוגיא דשמעתתא כר"א סלקא דאמר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ע"כ והא דשלח רב נחמיה איתא בפרק המוכר את הבית בב"ב ושם כתב ג"כ רשב"ם ז"ל ורבינו חננאל פסק כן מהך טעמא ומכאן יתבאר לך דחכמים דהזכיר העיטור הוו חכמים דדף של נחתומים דמס' כלים פ"ח ומ"ש הטור ז"ל לעיל דרבינו חננאל פסק כר"א יפה כתב כר"א דהיינו ר"א דאית ליה אפילו בתלוש ולבסוף חיברו הוי מחובר לקרקע ולא כדהקשה הרב ב"י ז"ל דהיה לו לומר כרבנן דהוא ודאי לא ראה דברי בעל העיטור ז"ל דאילו ראהו לא היה כותב כן אבל מ"מ קשה קצת

בדברי הטור ז"ל דאי ר"ח פליג על בעל העיטור למה כתב הטור ז"ל לעיל דברי ר"ח ז"ל ואח"כ דברי בעל העיטור ז"ל בסתמא ולא ביאר שהם חולקים, ע"כ:

הלכה ז

הורו רבותי דאין זה נשבע בטענת קטן וכו'. קשה דבפרק שבועת הדיינים במתני' דאין נשבעין על טענת קטן שהקשו רישא לסיפא דאמרה אבל נשבעין לקטן למה לא תירצו דסיפא דקאמרה אבל נשבעין איירי בטענת שומרין ובהלכות טוען כתבתי בזה: ומ"ש הראב"ד ז"ל בהשגות גבי קטן שהפקיד ביד גדול ואפילו באבידה אינו דאבידה אתיא מכח בן דעת וכו'. הוא ממאי דאמרינן בהגוזל הטוען טענת גנב באבידה משלם תשלומי כפל והקשו בגמרא דא"כ אמאי אינו משלם על תביעת קטן תשלומי כפל ותירצו התם דאבידה אתיא מכח בן דעת וזהו שכתב הר"א ז"ל כאן דאע"ג דגבי אבידה נשבע הכא אינו נשבע דלא אתי מכח בן דעת. ועל דברי רבינו דקאמר דעל טענת קטן נשבע קשה דאמאי אמר בהגוזל דאינו משלם כפל כשטוען טענת גנב בפקדון דקטן וכבר הקשה כן בשבועות פרק שבועת הדיינין הר"ן ז"ל יע"ש:

הלכה ח

כדרך שתקנו וכו'. איכא פלוגתא בין רבינו ז"ל והרא"ש ז"ל דלרבינו ז"ל אינו מתחייב השומר באונסין אלא משעה שמשכה ועל זה ג"כ אמר תקנו משיכה בשומרין אבל הרא"ש ז"ל ס"ל דלא נאמר תקנו משיכה בשומרין אלא דלא מצי למהדר ביה השומר אבל להתחייב באונסין מיד כשקיבל שמירתה חייב וכן כתב הטור בח"מ סימן רצ"ה ואע"ג דבדברי רבינו ז"ל אין כל כך הכרח לומר דס"ל דלא כהרא"ש דהוא לא כתב אלא הלשון האמור בגמרא מ"מ כתב הטור ז"ל דס"ל דהיינו לענין להתחייב באונסין משום דכתב סמוך לדין זה דין דהנח לפני דדין זה ש"ח והיינו לענין להתחייב באונסין וה"ה דין זה הסמוך לו ועוד שהוא כתב בפ"ה מהלכות שאלה בשואל בהמה חייב במזונותיה משעה שמשכה והיינו ודאי דאזיל לטעמיה דס"ל דלענין חיוב אונסין לא הוי אלא משעת משיכה אבל הטור כתב בסי' ש"מ דמשעה שנסתלקו הבעלים משמירתה חייב במזונותיה וגם הוא אזיל לטעמיה וכמ"ש שם הרב"י ז"ל ואע"ג דבפ' השוכר את הפועלים ובפרק אלו נערות אמרו משעת משיכה איחייב במזונותיה לאו דוקא משעת משיכה לדעת הטור ז"ל אלא משום דאורחא דמילתא כשנסתלקו הבעלים משמירה הוי שעת משיכה דאז מושך השומר. ודייק לסברת הטור ז"ל לישנא דגמרא דפ' השואל דאמר מ"ש פרה דמשעת שאלה מדקאמר משעת שאלה משמע שאפילו עדיין לא משכה ולדברי רבינו צ"ל דלאו דוקא ומשעת שאלה קרי לשעת משיכה:

אמר לו הנח לפניך או הנח סתם כו'. הנח סתם בעיא דלא איפשיטא וקצת תימה אמאי לא כתב כאן רבינו דאי תפס לא מפקינן מיניה כדרכו בכל תיקו האמור בגמרא וצ"ע:

הלכה יא

טען שהפקיד אצלו וכו'. כתב ה"ה דבכל הטענות שהמפקיד יודע בהן כמו הנפקד אין שם חיוב שבועה מן התורה וכו' מה שתלה הדבר שהמפקיד יודע לא משמע כן מדברי רבינו בפ"ו מהלכות שאלה שכתב שם שאין כל שומר נשבע שבועת השומרין האמורה בתורה אלא בזמן שמודה בעצמו של פקדון כמו שהמפקיד אומר וכו' כללו של דבר הטוען לפטור עצמו מן התשלומין וכו' משמע שאין הדבר תלוי אלא שמודה בעצמו של פקדון אבל אינו תלוי במה שיודע המפקיד או לא אבל מה שהקשה עליו הרב ב"י ממאי שכתב שם הרב בעובדא דשומשמין דאמר החזרתי לך דנשבע בנקיטת חפץ ותירץ דהיכא דאמר החזרתי כיון שהוא מודה שנעשה שומר מתחילה חייב שבועת שומרין זה אי אפשר דבהדיא כתב הרב ז"ל כאן בחלוקה דלקמיה או שאמר כן היה אבל החזרתי לך ונסתלקה השמירה ולא נשארה בינינו תביעה הרי הנתבע נשבע שבועת היסת ונפטר. עוד בהדיא אמרו המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים וכמו שהשיגו הראב"ד בפ"ו מהלכות שאלה דבהדיא משמע בר"פ כל הנשבעין דאפילו שבועה אינו צריך גבי הא דהקשו התם גבי נאנסו דלהימניה במגו דהחזרתי לך ולא ליבעי שבועה ולא ידעתי איך כתב הרב ב"י ז"ל כן:

הלכה יב

אין לך מי שנשבע מתוך שיכול לומר וכו'. קשה להר"א ממלוה על המשכון דנשבע בנקיטת חפץ מדין מגו וקצת תימה אמאי לא השיגו מרועה שטען הצלתי ע"י רועים שנתבאר בפרק שלאחר זה שנשבע בנקיטת חפץ דבמלוה על המשכון לא נתבאר בבירור בפ"ד מהלכות טוען שהשבועה היא בנקיטת חפץ ששם כתב שבועה סתם ואפשר שהיא היסת:

אין נשבעין אלא היסת. השיג הר"א על רבינו מפני שהבין דאירי אפילו בנשבעין ונוטלין דהא איכא נשבע על המשכון לדעת הגאונים דס"ל לגאונים דאף ע"ג דאיכא מגו דלקוח הוא בידי מ"מ נשבע בנקיטת חפץ דלא אמרינן מגו לאפטורי משבועה וכמו שכתב רבינו בפי"ג מהלכות מלוה ועוד נתנו טעם אחר מפני שאינו נשבע על גופו של משכון. והרא"ש בפרק שבועת הדיינים אע"ג דאית ליה דאמרי' מגו לאפטורי משבועה נראה דאית ליה דין זה מפני הטעם השני שכתבו שאינו נשבע על גופו של משכון ולהכי כתב שם סתם כדבריהם וכן כתב הטור בסימן ע"ט בח"מ סתם כדבריהם מהך טעמא

אע"ג דבסי' ע"ב כתב פלוגתא דהגאונים והראב"ד מ"מ בסי' ע"ט סתם כדברי הגאונים אע"ג דלא פליג על אביו דאית ליה דאמרינן מיגו לאפטורי משבועה אלא מטעמא אחרינא כדכתיבנא. איברא דק"ל טובא דבהלכות חזקת מטלטלין סי' קל"ג כתב דנאמן עד כדי דמיו בשבועת היסת כדפרישית לעיל וכתב הרמב"ם וכו' וכתב הרב"י דהוא ממאי דכתב לעיל בסי' ע"ב דעת הראב"ד ומדכתב כדפרישית לעיל נראה שהסכים לדעת הראב"ד והוא תימה דבסימן ע"ט הסכים לדברי הגאונים וכן הוא דעת אביו הרא"ש וע"ק שהיל"ל שם בסימן קל"ג והרמב"ם כתב ולא היה לו לומר וכתב הרמב"ם ז"ל כיון דפליג אדלעיל ונ"ל לומר דמאי דכתב הטור ז"ל כדפרישית לעיל לא קאי אמאי דכתב בסימן ע"ב שנשבע שבועת היסת לדעת הר"א ז"ל אלא אמאי דכתב לעיל דנשבע עד כדי דמיו במיגו ונאמן וקאי אמאי דכתב לעיל בסימן ע"ב ובסימן ע"ט דנאמן עד כדי דמיו ולא אמאי דקאמר דהוא היסת ולא כתב היסת אלא משום דהוה משמע כן לכאורה ולכך כתב אח"כ וכתב הרמב"ם ז"ל ולא והרמב"ם כתב דכוונתו לומר אע"ג דלכאורה נראה היסת מכל מקום הרמב"ם כתב בנקיטת חפץ וכן הוא האמת כן נ"ל ליישב בדוחק לשון הטור ואם לא היינו גורסים בדברי הטור ז"ל אלא עד כדי דמיו בשבועה כדפרישית לעיל ולא היה אומר היסת הוה אתי שפיר טובא דהכוונה במה שכתב כדפרישית לעיל כדכתיבנא ועדיין לא ביאר אופן השבועה אם היא היסת או בנקיטת חפץ והביא דברי הרמב"ם ז"ל לבאר שהיא נקיטת חפץ כי כן דעתו ונמצא דהטור ז"ל מסכים לדעת הגאונים וכן הרא"ש ז"ל וכן כתב רבינו ז"ל בפרק י"ג מהלכות מלוה ולכך השיגו הרא"ש ז"ל כאן דכיון דדעתו כדעת הגאונים דנשבע בנקיטת חפץ למה כתב כאן שנשבע היסת כל נשבע מתוך שיכול אפילו נשבע ונוטל ואע"ג דהוא פליג על הגאונים מ"מ הקשה לפי סברת רבינו ז"ל ועוד הקשה לו לפי סברתו שהוא מודה לדברי הגאונים בענין עיזי דחושלא שכתב רבינו ז"ל ועוד הקשה לו לפי סברתו שהוא מודה לדברי הגאונים בענין עיזי דחושלא שכתב רבינו ז"ל בפ"י מהלכות טוען שנשבע בנקיטת חפץ ובהא מודה ודאי הר"א ז"ל משום דאין שם מיגו טוב דהוי מגו דהעזה דאם היה אומר לקוח הוא בידי היה מעיז וזהו שכתב אלא שאיני מודה אלא כעין ההיא דעיזי דחושלא דנשבע בנקיטת חפץ דאני מודה בהא:

פרק ג

הלכה א

שומר שטען וכו'. היינו הא דאיסי בן יהודה בפרק האומנין (דף פ"ג) ומבואר כל מה שכתב כאן רבינו ז"ל שם בהלכות וממאי דכתב רבינו ז"ל בפ"ב מהלכות שותפין משמע

דאית ליה דהא דאיסי הוי בכל מילי וכן משמע מדברי הטור ז"ל סי' קפ"ז וכתב שם והרמ"ה ז"ל כתב דלא אמרינן הכי אלא בשבועת שומרין אבל בעלמא כגון בטענת פרעון והשבה וכו' ואיכא למידק טובא דא"כ כשאדם אומר לחבירו פרעתיך בשוקא אם לא יביא עדים לא יהיה נאמן לדעת רבינו ז"ל כיון דאית ליה דהוי בכל מילי דהא מדברי הטור ז"ל משמע דהרמב"ם ז"ל אית ליה הא דאיסי אפילו במילי דפרעון וכי תימא הא לא שייך ביה שבועת התורה אלא היסת מ"מ היכא שאמר אני חייב לך מקצת ופרעתיך מקצת אית ביה שבועת התורה ויביא ראיה וזה אי אפשר לומר כן דאפילו אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ובאו ואמרו לא היו דברים מעולם אינו כלום דנאמן וכדכתב רבינו ז"ל פ"ו מה' טוען וגם בדברי הרמ"ה ז"ל קשה טובא דלאו רישיה סיפיה ולאו סיפיה רישיה דאם הוא מחלק בין שומרין לשאר דברים למה לו לומר דפרעון והשבה משום דעבידי אינשי למפרע בצינעה אפילו הוי מילי דפרהסיא שאני התם דלא הוי מילי דשומרין ולא נאמר אין רואה אלא במילי דשומרין דעלה כתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם ועוד דבמילי דצינעה אפילו בשומרין לא יביא ראיה וכדכתב הטור ז"ל בשם הרמ"ה ז"ל בה' פקדון סי' רצ"ה דדוקא מילתא דשלטא ביה עינא וכו' אבל מילתא כל דהו דעביד דמתרמי דלא שלטא ביה עינא כגון מאן דנקיט חפצא בידיה משתבע ומפטר ואם כוונתו לחלק בין דברים הנעשים בצינעה לדברים דעבידי בפרהסיא א"כ מה לו להזכיר חילוק בין שומרים לדברים אחרים ועוד מה הוקשה לו מעובדא דגמרא והוצרך לומר דהתם הוי פקדון אפילו לא הוי פקדון מ"מ שאני התם דהוי מילי דפרהסיא כמ"ש שם קלא אית ליה וגם קשה קצת למה הוצרך לומר דהמעות היו פקדון בידו אפילו היו מלוה כיון שלקחם לו הרי עושה אצלו פקדון מיהו לזה יש לומר דאין זה כל כך פקדון כיון שלא לקחם ממנו אבל מ"מ לכל הדברים הנזכרים צ"ע ולהתיישב בדבר דנ"מ לענין דינא טובא. ועוד נ"ל דמ"ש שם הרב"י דאין זו שבועת השומרין די"ל לדעת הרמ"ה דהוי שבועת השומרין דכיון שהוא פקדון בידו מה לי נאבד כולו מה לי נאבד חציו וכדאמרינן בעלמא מה לי קטלה כולה מ"ל קטלה פלגא בריש פרק השואל (דף צ"ה) ה"נ היכא שהחמיץ נאבד חציו וצריך לישבע על כך כמו בשבועת השומרין:

הלכה ב

המעביר חבית וכו'. הא דלא חילק רבינו ז"ל בין מקום מדרון לשאין מקום מדרון כדחילק הטור ז"ל בסי' ש"ה משום דס"ל דלא אמרו כן אלא אליבא דרבי אליעזר ולית הלכתא כוותיה:

ועוד תקנו בדבר זה שאם נשאו אותה שנים וכו' הואיל ומשוי זה גדול גבי אחד וקל לגבי שנים. קשה קצת לפירוש רבינו ז"ל ולטעמיה דמשום דלא היה להם לשאת אלא משוי שכל אחד יכול להעבירו הוא אונס וכיון שהוא משא לשנים אינו אונס למה תלה הטעם בגמרא ואמרו מ"ט דנפיש לגבי חד וזוטר לגבי תרי אפילו שלא יהיה קל לגבי שנים אלא המשא שוה לשני בני אדם אינו אונס מפני ששניהם יכולים לשאת אותו אין כאן אונס וכי תימא דאמרו כן להודיענו דאפילו בזוטר לתרי דס"ד דאינו משלם שום אחד מהם כלל קמ"ל דמשלמין מחצה זה אינו מתיישב כלל בלשון הגמרא מאי טעמא הואיל ונפיש נראה דלשון מאי טעמא אין הכוונה אלא לתת טעם ולא להודיענו חידוש ואולי מ"ש זוטר לתרי ר"ל קל לגבי שנים כלומר שאינו כבד אלא משא שוה:

הלכה ג

הסבל ששבר חבית וכו'. בפרק השואל (דף צ"ט) אמרינן גבי הא דאמרינן אהדרו ליה ביומא דשוקא מהדרי ליה חביתא דחמרא בשאר יומי מהדרי ליה ה' ולא אמרן אלא דלא הו"ל חמרא לזבוני אבל הו"ל חמרא לזבוני הא איבעי ליה לזבוני ע"כ והרא"ש ז"ל לא גריס הא איבעי ליה לזבוני אלא אבל הוה ליה חמרא לזבוני לא ולפירוש הרא"ש ז"ל קאי ולא אמרן איומא דשוקא להכי קאמר לא אמרן דכשהחזיר ביומא דשוקא מחזיר חביתא דחמרא היכא דלית ליה חמרא לזבוני מפני שהיה יכול למוכרו ושוה לו החמשה אבל אם יש לו חמרא לזבוני משלם ה' שהרי יש לו יין אחר למכור ביום השוק ולא ביום אחר ולפירוש רש"י ז"ל קאי ולא אמרן אשאר יומי והכי קאמר לא אמרן דבשאר יומי משלם ה' אלא דלית ליה חמרא ולא קאי דלית ליה חמרא בשעת חזרה אלא ביום השוק שעבר אחר השבירה ומש"ה כיון דלא היה לו חמרא משלם לו חמשה דאם היה מחזירה לו באותו יום השוק היה מוכרה אבל יש לו יין ולא מכר לא אפסדיה מידי דאפילו היה לו יין זה באותו יום השוק לא היה מוכרו ולכך משלם לו ד' לבד והסכים לפירוש זה כתב הטור ז"ל בסימן ד"ש וי"א אם היה לו יין באותו יום השוק ששברה וכו' ורבינו ז"ל מפרש ולא אמרן איומא דשוקא כפירוש הרא"ש ז"ל אלא שהוא סובר דביומא דשוקא מחזיר לו יותר משאר יומי וה"ק לא אמרן דביומא דשוקא מחזיר לו ד' או החבית אלא שאין לו יין למכור אבל יש לו יין למכור הוי לדידיה כיום אחר כיון דיש לו יין ולא זבין ומשלם לו שלשה וקאי דלית ליה חמרא אשעת חזרה כפירוש הרא"ש ז"ל וא"כ פשוט הוא שאין עליו הקושיא שהקשה הרא"ש ז"ל ליש אומרים שכתב הטור ז"ל בסי' ד"ש דאם לא הספיק למכור כל יינו באותו יום השוק ימכרנו ביום אחר דלא שייך האי קושיא אלא ליש אומרים דמפרשי דמשום דהיה לו יין ביום השוק של שבירה לא ישלם אלא

ד' מפני שלא היה מוכרו אבל למאי דמפרש דלא קאי אלא אשעת חזרה כמו הרמב"ם ז"ל לא שייך האי קושיא כלל דדמי פירושו לפירוש הרא"ש ז"ל דקאי אשעת חזרה אע"פ שאינו מסכים לענין הדין. וא"כ יש תימה על הטור ז"ל שכתב בסי' ד"ש ויש אומרים וכו' וכ"כ הרמב"ם ז"ל ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל וקשה עליו טובא חדא דאין פירוש יש אומרים כפירוש הרמב"ם ז"ל והרי יש חילוק ביניהם הרבה כדכתיבנא ועוד דמ"ש ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל לא שייך לפי' הרמב"ם ז"ל כדכתיבנא ואולי היה לו לטור ז"ל גירסא אחרת בדברי רבינו ז"ל מסכמת לפי' יש אומרים אי נמי הרמב"ן ז"ל בנו"ן גרסי' בדברי הטור ז"ל:

וכן כל כיוצא בזה וכו'. כתב הר"א ז"ל בהשגות לא נהיר דהוה לאפלוגי נמי בהא בין דהוה ליה חמרא או לא ע"כ. נראה מלשון השגה זאת שסובר הר"א ז"ל דמאי דאמרו בגמרא ומנכה לו אגר טירחא ודמי ברזניתא לא הוי אלא כשאין לו יין אחר למכור אבל כשיש לו יין אחר למכור לא כיון שטרח בשביל יינו וכן בדמי ברזניתא אולי דהיה מפרש מי שמכריז היין כדפרש"י ז"ל בלישנא קמא וכיון שיש לו יין למכור הרי צריך לשכור ע"כ מי שיכריז יינו ולא ישלם לו ולכך משיג על רבינו ז"ל דהוה ליה לפלוגי בהא דניכוי הטורח בין הוה ליה חמרא או לא ואין בהשגה זו טעם ולכך נראה לי דליתא ולא הוזכרה בדברי ה"ה ז"ל. כתב ה"ה ז"ל ואחרים פירשו ביום השוק ממש וכו' נראה דהני אחרים מפרשים כפי' הר"א ז"ל דכתב ה"ה ז"ל לקמן דשברה ביום השוק עצמו דאי קודם יום השוק כשמחזירה לו קודם יום השוק איך יאמר שמא יחמיץ הא אם לא שברה נמי היה ממתין למכור יין שלו עד יום השוק ושמא יחמיץ אלא ודאי כדכתיבנא:

פרק ד

הלכה ה

שכרה לרכוב עליה אשה וכו'. כתב הטור ז"ל בסי' ש"ח וכתב הרמ"ה ז"ל דוקא ששכרה לאשה סתם אבל שכרה לאשה זו אינו רשאי לשנותה באשה אחרת אא"כ שכרה האשה לעצמה וכו' ואם אין השוכר בעצמו הולך עמה או שאין הבעלים בעצמם הולכים עמה אפילו מכבד לקל נמי לא ישנה שאין השוכר רשאי להשכיר וכו' ע"כ נראה פי' דבריו דטעמא דאין השוכר רשאי להשכיר הוא משום דאין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר ומפני כן כתב רבינו ז"ל בפ"ה דבקרקע או ספינה שהרי בעלה עמה יכול השוכר להשכיר ולא שייך שם אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר ומפני כן כתב הרמ"ה ז"ל דאם השוכר בעצמו הולך עם הבהמה או בעל הבהמה עצמו אז יכול לשנותה כמו שאמרנו למעלה

משום דאין שייך שם אין השוכר רשאי להשכיר כיון דהשוכר עצמו הולך עם הבהמה או בעל הבהמה עצמו אבל אם אינו הולך עמה לא זה ולא זה אז ודאי אינו יכול לשנותה זהו פי' דברי הרמ"ה ז"ל אע"ג דלשונו דחוק קצת במ"ש או שאין הבעלים הולכים דהיה לו לומר ולא הבעלים הולכים כיון דהכוונה הוא לומר דלא השוכר ולא הבעלים הולכים אלא שפירוש דבריו במ"ש או ר"ל לאו דוקא שוכר אלא או הבעלים נמי אם הולכים סגי ואע"פ שהלשון דחוק קצת מ"מ כך פירוש דבריו ז"ל אמנם מה שתמה הרב"י על הטור אני תמה על תמיהתו דמ"ש הטור ור"ל שהשוכר בהמה למשא ידועה וכו' לא בשביל סוף דברי הרמ"ה כתב דאין ענין דברים אחרונים שכתב הרמ"ה לדין זה כלל ולא שייך הא בהא אלא מפני מ"ש בתחילת דבריו דוקא ששכרה לאשה סתמא אבל שכרה לאשה זו אינו רשאי לשנותה וה"ז דומה לספינה זו ויין זה שכתב הטור ז"ל לקמן בסי' שי"א שדקדק משם הרמ"ה דכיון דאמר לזו אינו יכול לשנותה אפילו לכמותה והא הכא דאמר לאשה זו וזה פשוט בדברי הטור ז"ל ונסתלקה מעליו תמיהת הרב"י ז"ל:

ואפילו מעוברת שהיא מניקה וכו'. אית לן בגירסת ההלכות אפילו מעוברת או מניקה וצ"ע דאינו מסכים עם הגמרא דאמרו שם אמר רב פפא מעוברת והיא מניקה קאמר אבל דברי רבינו ז"ל מסכימים עם דברי הגמרא:

פרק ה

הלכה ב

מתה הבהמה או נשברה וכו'. קשה טובא בדברי רבינו ז"ל דנראה שהוא מפרש דבחמור סתם חייב להעמיד לו חמור אחר כשמתה היינו דימכור הנבילה ויקח או ישכור אחר אבל אם לא יש בדמי הבהמה למכור או לשכור נותן לו שכרו של חצי הדרך לבד ומאי דכתב ואם אין בדמיה לא ליקח ולא לשכור נותן לו שכרו של חצי הדרך אכולה מילתא קאי בין אחמור זה בין אחמור סתם. וקשה טובא א"כ מה הקשו בגמרא אי דאמר ליה חמור סתם הא חייב להעמיד לו חמור אחר לוקמה בשאין בדמיה ליקח כדמוקי בחמור זה. ועוד קשה דא"כ הדין שוה בין חמור סתם לחמור זה דבכולהו הנבילה משועבדת ואם אין בדמיה ליקח נותן לו שכרה של חצי הדרך ומדבריו נראה דמפליג בין חמור סתם לחמור זה. ואם נפרש דבחמור סתם כשאין בדמיה ליקח לא יתן לו שכר כלל ומ"ש ואם אין בדמיה ליקח נותן לו שכרו של חצי הדרך לא קאי אלא אחמור זה כבר נתיישב כל זה אבל מלשון ה"ה ז"ל לא משמע כן מדקאמר ויש מי שפירש חייב להעמיד לו חמור אם רוצה שכר וכו' משמע דרבינו ז"ל לא סבר הכי אלא שנותן לו שכר חצי הדרך. ונראה

לומר דלעולם דרבינו ז"ל סובר הכי אלא דרבינו ז"ל אית ליה טפי דהנבילה משתעבדת לו ואם יש בדמיה ליקח יקח או לשכור ישכור אבל לעולם אימא דאי אין בדמיה ליקח או לשכור יפסיד שכרו לגמרי אבל קשה עוד על רבינו ז"ל כיון דהגירסא שבגמרא כפי דברי ה"ה ז"ל השוכר את החמור לרכוב עליו ומתה או נשתטתה חייב להעמיד לו חמור אחר א"כ מאי דוחקיה לפרש פי' דחייב להעמיד לו בהמה אחרת כשמתה בחד גוונא וכשנשתטתה בחד גוונא דבמתה לפי פירושו חייב להעמיד לו חמור ואם יש בדמיה ליקח יקח ואם אין בדמיה ליקח שום שכר לא יתן ובשנשתטתה לא הוי פירושו הכי אלא חייב להעמיד לו חמור אם רוצה כל השכר אבל אם רוצה חצי השכר אינו חייב להעמיד לו חמור אחר ואין לך דוחק גדול מזה לפרש גזרה אחת בשתי כוונות שונות. וי"ל דהסברא דוחקו דבמתה כיון דאית ליה עליה תרעומת כדכתב רש"י ז"ל שהשכיר לו בהמה כחושה יש להחמיר עליו והנבלה משועבדת ואם יש בדמיה ליקח יקח אבל כשנשתטתה אפילו תרעומת אין לו עליו דלא היה לו לידע ומשום הכי אין לו להחמיר עליו כ"כ וא"ת כיון דמתה אין חילוק בין משא לרכיבה למה הזכירו בברייתא לפי פי' ה"ה ז"ל השוכר את החמור לרכוב עליו ומתה או נשתטתה דבמתה אפילו למשא נמי ולגירסתנו בגמרא לא הזכירו מתה אלא הבריקה או נשתטתה אבל לגירסת ה"ה ז"ל קשה וי"ל דה"ק כיון דהוי לרכוב נשתטתה הוי כמתה משום שמא תפילנו. ואכתי קשה להר"א ז"ל שכתב ה"ה ז"ל שפירש חייב להעמיד לו אחר דהיינו דוקא בשקנו מידו א"כ מאי מקשה הגמרא ה"ד אי דא"ל חמור סתם הא חייב להעמיד לו חמור אחר הא מתניתין איירי בשקנו מידו ודברי רב בשלא קנו מידו וטפי עדיף לאוקומיה בשלא קנו מידו מלאוקומי בשאין בדמיה ליקח וכו':

הלכה ח

מעשה באחד שאמר לחבירו וכו'. הטור ז"ל בסי' שי"ב האריך הרבה בדין זה משם הרמ"ה ז"ל וכתב שם בסוף דבריו ואפילו היכא דנפחתה העלייה או נעקר הפרסק דשעבדיה בית לעלייה ופרסק לדלית ה"מ גבי בית וכו' אבל להוציא הוצאות לבנות העלייה לא מחייב ליה ונ"ל פי' דבריו מה שכתב לבנות לו העלייה לאו דנפלה כולה איירי דדין זה אמרו בתחילת דבריו שכתב אבל אם נפלה לא שלא שעבד בית לעלייה אלא בעודה קיימת וכיון שנפלה נסתלקה שם עלייה אבל הכא איירי דעדיין איכא שם עלייה אלא שנפל אחד מכותליה דאע"ג דאיכא עליה שם עלייה לא מחייב לתקנה ודוקא תקרת הבית מפני שבאה התקלה מחמת התקרה וכדכתב ה"ה ז"ל בשם הרשב"א ז"ל ועוד דהוי הוצאה פורתא אבל לבנות כותל אחד מכותליה לא ועם זה אתי שפיר מה

שהשיג עליו הטור ז"ל ואין נראה אלא אפילו בכותל אחד חייב לבנות לו את העלייה וכן אם נפלה חייב לבנותה לו וכו' כלומר דפליג עליה בין בדינא בתרא דלא נפלה העלייה אלא אחד מכותליה בין בדינא קמא דנפלה כולה ואין לה שם עלייה ועם זה נסתלקה תמיהת הרב ב"י ז"ל שתמה על הטור ז"ל דמאי וכן דמשמע דסיפא ורישא חדא מילתא היא דאינו כן אלא שני דברים חלוקים. גם מ"ש על דברי הרמ"ה ז"ל גבי אבל להוציא יציאות וכו' דברי טעם הם דכיון דא"ל על גבי בית זה ונפל הבית אזדא ליה אינו ענין כלל לדברי הרמ"ה ז"ל דלא איירי כשנפל הבית אלא שהבית קיים דאפילו הבית קיים אמר דאינו חייב לבנות העלייה ומפני כן השיג הטור ז"ל דכל זמן שהבית קיים חייב לבנות העלייה ודברים אלו נכונים בעיני׃

פרק ו

הלכה ג

ולפתוח לו חלונות שנתקלקלו וכו'. עיין בהרב נמוקי יוסף ז"ל׃

הלכה ד

המשכיר עלייה לחבירו וכו'. כתב ה"ה ז"ל פי' בשאמר לו עלייה סתם וכן נראה מן ההלכות וכו'. קשה דהא גמרא ערוכה היא בריש פרק הבית והעלייה דאמרו שם גבי נפחתה היכי דמי אי דאמר ליה עלייה זו אזדא כלומר ואינו חייב לתקנה וא"כ פשוט הוא שאין דין זה בעלייה זו ולמה לנו לאתויי ראיה מן ההלכות והרי ה"ה ז"ל עצמו כתב לעיל גבי אמר לו עלייה זו וכו' וכן מפורש שם שאין דין זה חל אלא בשביל שאמר על גבי בית זה וכו' ועוד מאי מייתי מן ההלכות יותר מן הגמרא. וי"ל דבגמרא אפשר לפרשה דלא הוצרכו לאוקומי בגמרא הכי אלא משום רב דקאמר נפחתה ברובה ולהכי מקשה דכיון דנפחתה ברובה הוי כאילו נפלה ואזדא אבל לשמואל דנפחתה בד' כיון דאינה מחוסר אלא תיקון בעלמא לא אמרינן אזדא ואע"ג דאיתמר הך אוקימתא אליבא דרב ולית הלכתא כוותיה מ"מ פסקינן כוותיה דקושטא הוא דלא פליג שמואל עליה וא"כ לפי זה לדידן דקי"ל כשמואל אפשר דמתני' בכל גוונא הוי להכי מייתי ראיה מן ההלכות שפסקו כשמואל ומפרשים מתני' דאמר עלייה שעל גבי בית זה משמע דאית להו דהך אוקימתא צריכא לשמואל דאי לא אמר אלא עליה זו אינו חייב לתקן׃

הלכה ה

הזבל שבחצר וכו'. קשה לפירוש רבינו ז"ל חדא מאי מקשה בגמרא אי בחצר דאגירא לשוכר ותורי דשוכר אמאי של בע"ה הא כיון דגללים אפקורי מפקר להו והחצר הוא

של המשכיר דאע"פ שהוא מושכר הוא קונה לו לדעת רבינו ז"ל משום הכי קנה הגללים של בהמות השוכר שהוא מפקירן ותו קשיא אמאי אמרי אי בחצר דלא אגירא לשוכר ותורי דמשכיר פשיטא אמאי לא אמר אפילו דאגירא לשוכר נמי דלפי דעת רבינו ז"ל קנוי הוא למשכיר דהוי כחצרו ופשיטא וכדמסייע ליה ה"ה ז"ל מדקאמר לעיל תורי דשוכר לותיב ליה מהא ותו דתירצו לא צריכא מחצר דמשכיר ולמה לא אמר בחצר דאגירא ליה לשוכר כמו דפתח אי בחצר דאגירא לשוכר ואדמסיים ליה ה"ה ז"ל מדלא אמר דלא אגירא לשוכר לותיב ליה מדלא אמר דאגירא לשוכר כדפתח בגמרא ותו מנ"ל סייעתא לר"י בר חנינא לימא דאיירי בחצר דאגירא לשוכר ותורי דמשכיר וקמ"ל דאע"ג דהוא שכור ביד אחרים לא אמרינן דשכירות מכירה ליומיה וקנה השוכר אלא המשכיר קנה. ועם קושיא זאת יש לתרץ קושיא השניה אמאי לא קאמר בגמרא אי דאגירא לשוכר ותורי דמשכיר דבהא לא הוה מצי לאקשויי פשיטא דטובא אשמעינן כדכתיבנא אבל מ"מ קשיא קושיא זאת. וי"ל דמ"מ איכא סייעתא דמשכיר ודאי דמפקיר לגללים של בהמותיו כיון שהחצר היא מושכרת ביד אחרים ואם אין חצרו קונה לו שלא מדעתו א"כ אמאי הזבל שלו אע"פ שיש לחלק דמ"מ כיון שהוא זבל בהמותיו והוא כחצרו לכך קנאו אין נראה לגמרא לחלק בשביל כך. ולקושיא הראשונה י"ל דאין השוכר מפקיר הגללים כיון שהוא בחצרו המושכר לו דהוי כאילו הם בתוך ביתו ולכך פריך אמאי הוי של בע"ה דודאי אין השוכר מפקירם מטעמא דכתיבנא. ולשלישית י"ל דבשלמא לרבינו ז"ל לא הזכיר בחצר דאגירא לשוכר משום דהוי כולל בין אגירא בין לא אגירא אבל לשאר המפרשים דפירשו דוקא לא אגירא דאי אגירא לא קני היל"ל בחצר דלא אגירא. ועוד דרבינו ז"ל לא הזכיר אגירא לשוכר מפני שאינו טעם מאי דאגירא לשוכר כדי שיקנה המשכיר אבל לרש"י ז"ל הוא טעם מה דלא אגירא לשוכר לקנות המשכיר ומפני כך הוא קונה וא"כ היה לו להזכיר. וא"ת לרבינו ז"ל רב אשי דאמר התם זאת אומרת המשכיר החצר לא השכיר הרפת שבה ומש"ה הוי רפת של בעל הבית אבל של חצר שהוא מושכר הוי של שוכר ואמאי אע"פ שהוא שכור ביד אחרים הוא קונה למשכיר. וי"ל דלרבינו ז"ל לרב אשי איירי ברייתא בתורי דשוכר לכך בחצר דאגירא ליה דהוי תורי דשוכר הוו דשוכר כדאמרינן לעיל אי בחצר דאגירא ותורי דשוכר אמאי של בע"ה אבל רפת דלא השכירו אע"ג דהוו תורי דשוכר הוי של בע"ה דאפקורי מפקר להו כיון שאינם ברשותו וכי פריך בגמרא תרתי ל"ל אליבא דרבינו ז"ל היה סבור דאיירי בדלא השכירם ותורי דשוכר או דהשכירם ותורי דעלמא ומקשה תרתי למה לי לימא חד מינייהו:

פרק ז

הלכה א

שהשכירות מכירה לזמן קצוב. בפרק הזהב אמרו בעי רבי זירא שכירות יש לו אונאה או לא ממכר אמר רחמנא אבל לא שכירות או דילמא לא שנא א"ל אביי מי כתיב ממכר לעולם ממכר סתמא כתיב והא נמי ביומיה מכירה היא ע"כ והקשו שם בתוס' ז"ל מפ"ק דע"ז דמוכח דשכירות לא קני ותירצו דשאני גבי אונאה דכתיב ממכר מיותר לרבות שכירות ע"כ משמע דבעלמא לא הוי ממכר שכירות. והשתא קשה על דברי רבינו ז"ל דע"כ ההיא סוגיא דע"ז קושטא היא וכן כתב הוא ז"ל פ"ב מהלכות אלו אסרו חכמים למכור בהמה לעכו"ם שמא ישאיל או ישכיר וכו' משמע דשכירות לא קניא וא"כ ע"כ צ"ל דהא דאמר בפ' הזהב היינו לגבי אונאה דוקא משום דכתיב בקרא ממכר והיכי כתב הוא כאן דשכירות הוי ממכר לכל מילי. וי"ל דיתרץ להך קושיא כמו שתירץ הרב הנמוקי ז"ל וז"ל והא דאמרינן דשכירות מכירה ליומיה וקני היינו לענין שישתמש בו כל ימי שכירותו אבל גוף הדבר אינו קנוי כלל ומש"ה אסרינן להשכיר בית דירה לעכו"ם ע"כ א"כ לפי זה לא אמרינן מכירה ליומיה מכירה לכל מילי אלא לענין שישתמש בו כל ימי שכירותו לבד ומכאן יצא לנו תירוץ למה שהקשה הרב"י ז"ל בח"מ סימן שי"ג על מ"ש רבינו ז"ל בפ' שלפני זה דחצרו של אדם המושכר ביד אחרים קונה לו הזבל הבא מעלמא מהא דקי"ל דשכירות ליומיה ממכר הוא ולפי האמור אתי שפיר דלא הוי ממכר אלא לענין להשתמש בו אבל מ"מ הבית בחזקת המשכיר הוא וביתו מיקרי ומש"ה אסור להכניס בו ע"ז דלא תביא תועבה אל ביתך מיקרי אבל הרב מוהר"ר מרדכי מטאלון זלה"ה בחתימת פסק אחד של מהר"י אדרבי ז"ל בפסקים סי' שכ"ו תירץ לקושיא זו דטעמא דלפי מה שנראה מפי' הרמ"ה בסוגיית הגמרא הוי כאילו פירש ואמר שלא השכיר החצר כי אם לתשמישיה הצריכים לו אבל בזכות שהיה לו מדברים אחרים כגון שיהיה חצרו זוכה לו לא זכה לו ולפיכך הוא שלו ע"כ ומה שכתבתי נ"ל נכון:

הלכה ב

המשכיר בית לחבירו לשנה וכו'. רבינו ז"ל אית ליה בין גבי שכירות בין גבי נדרים דשנה משמע י"ג חדש וקשה עליו ממה דאמרינן בפרק קונם יין גבי בעיא דקונם יין שאני טועם וכו' אמרו שם א"ר אשי ת"ש קונם יין שאני טועם השנה נתעברה השנה אסור בה ובעיבורה היכי דמי אילימא כדקתני למה לי למימר' אלא לאו דאמר שנה אלמא שנה כהשנה דמי ע"כ וכתב שם הר"ן ז"ל וז"ל ושמע מינה דשנה כהשנה דאי דיניה

כשנה א' לא מיתסר בעיבורה אלא שנים עשר חדש ע"כ והשתא רבינו ז"ל דסבר דשנה אחת הוי י"ג חדש היכי פשיט דשנה כהשנה לימא דהוי כשנה א' והוי י"ג חדש. ונראה דהוא מפרש כפירוש הרא"ש ז"ל שפי' שם וז"ל דאי הוי כמו שנה אחת כיון דנאסר עד תוך שנה אחרת בזמן הזה מאי נ"מ בעיבורה ע"כ דמשמע ליה להרא"ש דכשהוא עומד דרך משל בר"ח כסליו ואמר שנה אחד הוי עד ר"ח כסליו אחר וא"כ בין שתהיה השנה מעוברת בין שלא תהיה מעוברת משמע הלשון אחד וא"כ כשהיא מעוברת פשיטא דהוי י"ג חדש ולפי זה הפירוש לא הקשה בגמרא אלא מטעמא דהוי פשיטא דעיבור בכלל היכא דקאמר שנה א' ומ"מ כתב רבינו ז"ל בפי"ג מהלכות נדרים דשנה אחת עיבור בכלל דאע"ג דלגמרא פשיטא ליה רבינו ז"ל שהוא פוסק צריך לפרש הכל אפילו מאי דפשיט ליה בגמרא א"נ אפשר דהוא מפרש דמאי דקאמר בגמרא לימא שנה כהשנה הוא משום דמתני' נקט לשון השנה וע"כ לא הוי כדקתני אלא פי' דאי הוי כשנה אחת לא הול"ל אלא כוונת המשנה להודיענו דאע"ג דקאמר שנה הוי כהשנה ולכך נקט לשון השנה אע"ג דאיהו לא קאמר אלא שנה זה דעת רבינו ז"ל והרשב"א ז"ל כתב בהיפך דבין בנדרים בין בשכירות הוי י"ב חדש ואפילו אמר מיום זה והר"ן ז"ל בפרק קונם יין כתב דהיכא דאמר מיום זה משמעותו י"ג חדש ואם אמר בסתם שנה א' הוי י"ב חדש וכי תימא א"כ לפי מאי דפשיט בגמרא דשנה כהשנה דילמא כשנה אחת הוי ואירי דפירש ואמר קונם יין שאני טועם מיום זה עד שנה וי"ל דהוי דוחק לאוקומי בהכי ועוד אפשר דהא נמי משמע לגמרא דפשיטא ולא איצטריך למתני' לאשמועינן דאסור בה ובעיבורה:

הזכיר לו חדשים ושנה וכו'. כך נראה דפסק רבינו ז"ל דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון ולהכי אוקמינן קרקע בחזקת בעלי'. וקשה דבפ"ה מהלכות נדרים כתב רבינו ז"ל האומר לחבירו ככרי זו אסורה עליך אע"פ שנתנה לו במתנה וכו' מת ונפלה לו בירושה וכו' הרי זו מותרת וכו' הא התם דמלשון ככרי משמע דהיא מותרת כשאינה שלו ומלשון זו משמע אפילו אינה שלו מ"מ אית ליה דאזלינן בתר לשון ראשון דככרי ולא אזלינן בתר זו וה"ה לביתך זה כדכתב הרב ב"י ז"ל בטור י"ד סי' רי"ו דמשמע מלשון זה דמשום ביתך אתה תופסו ואמאי לא אמרינן נמי התם גבי ביתך זה וגבי ככרי זה דכיון דמספקא לן אי תפוס לשון ראשון או אחרון אזלינן לחומרא כמו שהוא דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל דנפקא להו מהכא דאזלינן לחומרא ונראה לחלק דודאי דביתך זה או ככרי זה אינו כ"כ סותר לשון אחרון ללשון ראשון כמו הכא גבי שנה וחדש וק"ל. ומ"מ עדיין לא נתיישב למה אזלינן בתר לשון ראשון ולא בתר לשון אחרון ועדיין צריך עיון:

הלכה ג

או יתן ויחרים על מי שלקח ממנו וכו'. מדכתב רבינו דיחרים על מי שלקח ממנו ולא חייבו שבועה למשכיר משמע דאית ליה דכיון דהוי בתוך הזמן איכא חזקה דאין אדם פורע בתוך זמנו מהני הך חזקה כדי שיטול התובע בלא שבועה וזו היא סברת רבותיו הר"י ן' מיגאש והרי"ף ז"ל כתבם הטור ז"ל בח"מ הלכות טוען סי' ע"ח וכתב שם שהרא"ש ז"ל חולק והרב ב"י ז"ל הכריע שם דעת רבינו מלשון אחר שדעתו כדעת רבותיו והוא ממאי דכתב גבי עד אחד מעיד שהוא פרוע דאם הוא תוך זמנו נפרע בלא שבועה והתם ודאי הלא טוען ברי שפרעתיך ואפילו הכי פסק שנוטל בלא שבועה ואי משום הא לא איריא דשאני התם דאיכא שטר אבל מלשון זה נ"ל מוכרח שדעתו כדעת רבותיו כדכתיבנא ע"כ יש לתמוה עליו ממ"ש בפרק שלישי מהלכות שכנים גבי אחד מן השותפין שבנה כותל שמבדיל בינו ובין חבירו דאם בא לתבוע אותו ליתן חלקו בהוצאת הגובה מה שהוסיף על ארבע אמות וכו' דנשבע בנקיטת חפץ ונוטל והא התם בתוך זמנו הוי ועדיף מיניה דאמרינן בגמרא בריש פרק השותפין דאפילו אביי ורבא דאמרי אדם פורע בתוך זמנו מודו התם דאינו פורע משום טעמא דמי יימר דמחייבי לי רבנן וא"כ משמע דעדיף מהיכא דהוי תוך זמנו וכיון דהכא לא הצריך רבינו שבועה כ"ש התם וכבר עמדתי על זה שם ועדיין צ"ע. ועל דברי הטור ז"ל יש לתמוה דבהלכות טוען סימן ע"ו הביא מחלוקת על זה וכתב שם שדעת רבינו שנוטל בשבועה ובסימן שי"ו בהלכות שוכר כתב כלשון זה שכתב רבינו כאן או יתן ויחרים על מי שלקח ממנו והוא שלא כדעת אביו הרא"ש ז"ל דלהרא"ש נראה דבעי שבועה והוא סתם דבריו כנגד אביו ולא הזכיר כלל סברתו אע"פ שכבר כתב דעתו בהלכות טוען מ"מ לא היה לו לסתום כאן היפך דעתו מבלי הזכרת סברתו דאין כן דרכו:

הלכה ה

וגוף האילנות שיבשו וכו'. נראה דהך טעמא לא שייך אלא גבי משכון אבל גבי שכירות ליכא דאין שם מעות כדי שיהא ריבית דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף וכ"ת דאיירי ששלמו קודם אין הלשון מוכח כן שכתב המלוה והלוה לכן נראה לומר דס"ל דברייתא דקאמרה שניהם אסורים איירי בממשכן ולא בשוכר: כתב ה"ה ז"ל פירש"י בקונה שדה בזמן שהיובל נוהג ע"כ כלומר דכיון דעתיד להחזירו ביובל אסורים המוכר והלוקח המוכר אסור משום דכליא קרנא דלוקח והלוקח אסור משום דעתיד להחזירו ביובל וכליא קרנא דמוכר אבל בגמרא דידן ליתא הך לישנא דרש"י ז"ל אלא כתב במשכנתא קאי ונראה דלרב המגיד ז"ל היה לו נוסחא אחרת בדברי רש"י ז"ל ומ"מ תמוה טובא

דאיך אפשר לפרש כן הא בפרק האומנין (ע"ט) הביאו הא גבי פלוגתא דרב ושמואל דמכלינן קרנא או לא ובין מקשה ובין מתרץ כולהו אית להו דאיירי במשכנתא דהמתרץ מוקי לה בזמן שאין היובל נוהג וא"כ איך אפשר דאיירי דקונה ביובל ואפילו המקשה אמר אי משום הא לא קשיא זימנין דשלמי שני משכנתא מקמי יובל אי נמי דמטיא ליה זוזי וכו' א"כ מוכרח מכח ההיא סוגיא דבמשכנתא איירי ואולי י"ל דלרש"י ז"ל דטעמא דשניהם אסורים הוי מטעם דכליא קרנא הדין שוה היכא דקונה בזמן שהיובל נוהג למשכנתא דאיכא נמי ביה טעמא דכליא קרנא כדכתיבנא אבל לפירוש רבינו לא אייריי אלא במשכנתא דוקא כיון דטעמיה מטעם ריבית הוי וכן להר"א כיון דטעמא הוי משום דמשתעבד למלוה וא"כ לפי זה כוונת ה"ה דלרש"י ז"ל דינא דברייתא נמי בהכי הוי אע"פ שהפירוש האמיתי הוא דאיירי במשכנתא כדמשמע בסוגיא דהאומנין. עוד ראיתי בספר כ"מ שכתב כאן ורבא דהלכתא כוותיה מוקי לה התם כגון שיבש או שנקצץ תוך זמן המושכר לו ע"כ, ולא הבנתי דברים אלו דע"כ אייריי בתוך זמן המושכר דה"ק בגמרא קש לחמש שנין אלא דלרבא אייריי בקץ אפילו בזמנו ור"ל בזמן הראוי להזקין ואפילו הכי הוי כליא קרנא ונראה ודאי דט"ס הם אלו הדברים שבאו כאן בספר כ"מ:

פרק ח

הלכה ג

השוכר או המקבל שדה וכו'. כתב ה"ה והרמב"ן הקשה עליו ופירש וכו' ואי בקבלנות אמאי יזרענה פשתן כיון שקבלה לתבואה וכו' קשה דמנא ליה דקבלה לתבואה דילמא דקבלה סתם כמ"ש ה"ה בדיבור המתחיל שכרה או קבלה וכו'. ונראה לומר דאפילו קבלה סתם מ"מ דעתו שיזרע לו תבואה ולא פשתן שמכחיש הקרקע זהו לפי דעתו של הרמב"ן ז"ל:

השוכר או המקבל וכו'. כתב ה"ה ואפשר שהוא סובר דר"פ לאו לענין דינא ממש קאמר וכו' קשה טובא דהא לכ"ע מאי דקאמר ר"פ דאיתי' בחכירות וכו' ע"כ לאו לענין דינא קאמר אלא שיש מהן דלא אישתני ומשום דהוא פשוט לא אייריי אלא בחד מינייהו דהא משנה דהחוכר שדה מחבירו בעשרה כורים חיטים ולקתה נותן לו מתוכה היו חיטים יפות וכו' ע"כ דהאי דינא בקבלנות נמי איתא אלא שכתב שם רש"י ז"ל דלא אייריי בקבלנות משום דהוי פשיטא וכן משנה דהחוכר שדה מחבירו ולא רצה לנכש וכו' ע"כ האי דינא נמי בקבלנות אלא דהוא פשיטא דלא שייך התם לומר מאי איכפת לך כדכתב רש"י ז"ל שם וכן מוכרח הוא דכל המפרשים יפרשו כן ומדברי ה"ה שכתב כמו

שפירש הרשב"א משמע דרש"י ושאר המפרשים לית להו הכי וזה א"א כדכתיבנא ותו קשיא דההיא דשביעית מן המנין או אין שביעית מן המנין ע"כ בחכירות וקבלנות איירי כדכתב ה"ה ז"ל ובודאי שהיא בין בחכירות בין בקבלנות וליתא שום חידוש בקבלנות יותר משכירות וא"כ קשיא לכולהו פירושי לרב פפא דהיכי קאמר דאיתי' בחכירות ליתי' בקבלנות הא ההיא איירי בתרוייהו. מיהו לזה י"ל דאותה היא אחרונה מכולהו ובההיא לא איירי ר"פ אבל הא דיזרענה פשתן או לא יזרענה היא מן האמצעיות וכיון דמאי דמתני בתר הכי איתא בהו לכללא דר"פ דמאי דאיתי' בחכירות ליתי' בקבלנות ומאי דאיתי' בקבלנות ליתי' בחכירות משום הכי קשה ליה להה"ה ז"ל על רבינו ז"ל דודאי דהאי מתני' נכנסת בכללא דר"פ כיון דהיא מן האמצעיות והוצרך לתרץ דסובר רבינו דאין החידוש אלא בקבלנות אליבא דרבינו דס"ד אמינא ברישא דמאי דבעי ליזרע א"נ איפכא דבסיפא לא יזרענה פשתן כיון דקבלה לתבואה כדכתב הרמב"ן אבל בחכירות לא איצטריך ומשום הכי אמר ר"פ דליתא בחכירות משום דלא איצטריך וכדפירש הרשב"א ז"ל. ועוד קשה כי היכי דתירץ הכא דר"פ לאו לענין דינא קאמר למה לא יתרץ כן גבי ההיא דאכלה חגב דכתב שם דאיירי בחכירות דוקא וכתב שהוא מוכרח מההיא דר"פ ודחק עצמו לומר דהמקבל דקאמר ר"ל בשכירות ומה הכרח יש לו שם מכאן כי היכי דכאן תירץ לדעת רבינו דלאו לענין דינא קאמר לישני התם נמי הכי דחידושא דמתני' לא אתא אלא לקבלנות. מיהו לזה י"ל דמסברא קשיא ליה דודאי דבקבלנות אין סברא שינכה דמה שימצאו יחלוקו אלא שאין הלשון מתיישב יפה שכתב ומוכרח מההיא דר"פ ומה הכרח הוא הא אפשר לדחותו כדכתיבנא אם לא שנאמר דמשמע ליה דלא מצי לשנויי דחידושא לא אתא אלא לקבלנות דבחכירות נמי איכא חידוש ועדיין צ"ע. ותו קשיא דהך חלוקה דפשתן דמיא להההיא שהביא לקמן החוכר שדה מחבירו לזורעה שעורים לא יזרענה חיטים וכו' תדע לך דהא רש"י ז"ל דאית ליה הכא דזורע פשתן וגבי קבלנות אית ליה נמי התם דזורע חיטים ולדעת הרמב"ן ז"ל שכתב כאן דבקבלנות אפילו בסיפא לא יזרע פשתן גם שם אית ליה דאפילו קבלה לחיטים לא יזרענה שעורים א"כ רבינו ז"ל דאית ליה דהכא איירי בין בחכירות בין בקבלנות דאין רשאי להכחיש הקרקע א"כ גם דינא דהתם צ"ל דאיירי בחכירות וקבלנות וא"כ למה כתב רבינו ז"ל לקמן גבי דינא דזריעת שעורים החוכר ולא כתב המקבל כי היכי דכתב גבי הנהו דאיתנהו בחכירות וקבלנות דמדלא כתב ההוא דינא אלא גבי חוכר משמע דבקבלנות ליתיה להההוא דינא ומאי שנא מהכא. וי"ל דשאני התם כיון דאין ההכחשה דקרקע כל כך אית ליה דגבי קבלנות כיון דבעל הקרקע נוטל חלק והוא נהנה שייך לומר ליכחוש ארעא

ולא ליכחוש מרא ויזרע מאי דבעי אבל הכא דפשתן הוא מכחיש הקרקע הרבה אפילו בקבלנות אית ליה דלא מצי לזרוע פשתן כיון שהוא מכחיש כל כך. ולקושיא הראשונה י"ל דהנך משניות דכתב רש"י ז"ל דליתא בקבלנות משום דהוי פשיטא הרי המשנה עצמה מוכחת דלא איירי בקבלנות דלא שייך לומר מאי איכפת לך גבי חוכר שדה ולא רצה לנכש וגם בההיא דחיטים יפות לא יאמר לו הריני לוקח מן השוק ודאי דבמקבל ליתא הך טעמא דודאי המקבל נוטל החלק אבל המשניות דאין מוכיחות מתוכן כ"כ אי איירי בתרוייהו אי בחדא ע"כ היה נראה לומר דצריך ליישב דלא איירי אלא בחד גוונא לכך כתב שם בשם הרשב"א ז"ל דאפילו המשניות דאינם מוכיחות כל כך דאיירי בחד מינייהו מצינן למימר דדינא הוי בתרוייהו ולא איצטריך חידושא אלא לחד מינייהו:

שכרה או קבלה וכו'. כתב ה"ה ז"ל ובודאי שהיא בין בחכירות בין בקבלנות וכו' כלומר כיון דלשבוע אחד שביעית מן המנין בודאי שדין זה הוא בין במקבל בין בחוכר כיון דקבל או חכר לשבוע אחד שביעית מן המנין:

הלכה ד

החוכר או המקבל שדה מחבירו והיא בית השלחין וכו' ואם מכת מדינה היא וכו'. לכאורה משמע דקאי בין אחוכר בין אמקבל שהזכיר ברישא וא"כ קשה טובא דה"ה ז"ל כתב לקמן גבי אכלה חגב דבחכירות איירי דאי בקבלנות מאי מנכה איכא מה שימצאו יחלוקו וכתב שכן דעת רבינו ז"ל ודחק עצמו בלשון המקבל שכתב וא"כ לפי זה ע"כ הא לא איירי אלא בחוכר דוקא וכדכתב כאן ה"ה ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל והרשב"א ז"ל לכך נראה לומר דהך ואם מכת מדינה דקאמר רבינו ז"ל לא קאי אלא אחוכר דוקא כדמשמע פשט לשונו מנכה לו מחכירו אע"פ שאינו מוכרח:

היה עומד בתוך וכו'. כתב ה"ה ז"ל בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל דיש חילוק לרבינא ג"כ בין אם אמר חוכר למחכיר להיכא דאמר מחכיר לחוכר ונמוקי יוסף ז"ל הכריח הדבר עוד דאל"כ אמאי הוצרך לדחוק רבינא במתני' ולומר דהאי חכור לי חכור ממני קאמר אי דינא ה"נ דהיכא דאמר חוכר למחכיר אמאי לא מוקי מתני' כפשטא ולימא דחכור לי אמר חוכר למחכיר א"ו דס"ל דבחוכר למחכיר אפילו בלא זו קפידא. ותמיהא לי טובא דעדיין קשה להרמב"ן והרשב"א ז"ל אמאי הוצרך רבינא לדחוק בהכי לוקי מתני' כפשטא דאע"ג דבלא זו הוי קפידא תרי מיני קפידא הוו דבלא זו הוי קפידא בחוכר למחכיר להעמיד לו אחר ולא כמו היכא דאמר מחכיר לחוכר דאינו חייב להעמיד לו אחר משום דשמא בעלמא הוא אבל היכא דאמר זו הוי קפידא טפי דמנכה לו מחכירו וא"כ נימא דמאי דנקט במתני' זו אע"פ דבלא זו הוי קפידא היכא דאמר חוכר למחכיר

היינו קפידא דחייב להעמיד לו אחר אבל אינו מנכה לו מחכירו אבל היכא דאמר זו מנכה לו מחכירו ומתני' לפי זה הוי כפשטה דחכור לי חכור ממני קאמר. עוד תמיהא לי טובא דודאי מוכח בהדיא דהתוספתא הוי כדברי הרמב"ן והרשב"א ז"ל וכדכתב ה"ה ז"ל וא"כ הרא"ש ז"ל בפסקיו דאית ליה דלא כוותייהו איך כתב דינא דתוספתא דנראה דברים סותרים שכן כתב שם בפרק המקבל י"מ דדוקא קאמר רבינא בדא"ל מחכיר לחוכר כו' וליתא דהא מתני' בדא"ל חוכר למחכיר איירי כדאמר כו' וע"כ צריכנא למימר דאף בדא"ל חוכר למחכיר צריכנא ה"ט והא דלא אמר אידי ואידי בין א"ל חוכר למחכיר בין א"ל מחכיר לחוכר וכו' משום דשמואל וכו' ומשמע מדבריו דס"ל דאפילו אמר חוכר למחכיר בית השלחין בלא זו לא הוי קפידא כלל והוי שמא בעלמא מדקאמר דמצי לאוקומי ברייתא דבית כור דאפילו אמר חוכר למחכיר כלומר לוקח למוכר ואפ"ה קאמרה ברייתא דהוי שמא בעלמא משמע דאית ליה דהיכא דאמר ליה חוכר למחכיר בית השלחין בלא זו דלא הוי קפידא כלל והוי שמא בעלמא ואינו חייב להעמיד לו אחר דומיא דברייתא דבית כור דאינו חייב להעמיד לו בית כור דשמא בעלמא מכר לו. גם מדברי הטור בסי' שכ"א מוכח שכן דעת אביו ז"ל ודינא דתוספתא הוא בהיפך זה דהא קאמר דהיכא דאמר חוכר למחכיר בית השלחין בלא זו דחייב להעמיד לו בית השלחין אחר ולא אמרינן שמא בעלמא מכר ליה כדאמרינן גבי בית כור משמע דאית ליה לתוספתא חילוק בין חוכר למחכיר ובין מחכיר לחוכר והוא כדעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל והוא ז"ל כתב שם דינא דתוספתא שכתב והא דתנן מנכה לו מחכירו ואינו חייב להעמיד לו אחר משום דאמר לו בית השלחין זו אבל אם אמר חוכר למחכיר וכו' חייב להעמיד לו בית השלחין אחר וכו' והם נראים דברים סותרים. וראיתי מי שרצה לתרץ קושיא זאת ולומר דהא דקאמר רבינא אידי ואידי דא"ל חוכר למחכיר ר"ל בין רישא בין סיפא כדכתב הנמוקי אידי ואידי בין רישא דאמרה אינו מנכה בין סיפא דאמרה מנכה כו' ומשמע להו הא משום דברייתא לא איירי בחכירה אלא במכירה ולא היל"ל מחכיר לחוכר וא"כ לפי זה הרא"ש ז"ל אית ליה כדינא דהרמב"ן והרשב"א ז"ל והמפרשים שדחה הרא"ש ז"ל היו סוברים דבאמר חוכר למחכיר אפילו בלא זו הוי קפידא דמנכה לו מן חכירו והרא"ש ז"ל לית ליה דהוי קפידא להכי אלא חייב להעמיד לו אחר לבד ובברייתא דבית כור ודאי דאיירי דאמר מוכר ללוקח דוקא אבל אמר לוקח למוכר חייב להעמיד לו בית כור ומאי דקאמר הרא"ש דהוה מצי למימר אידי ואידי וכו' הוא משום דמפרש דאידי ואידי דקאמר קאי ארישא וסיפא דמתני' כדמשמע מדברי הרב בעל נמוקי יוסף ז"ל ולהכי הוקשה לו דלפירושו דבלא זו לא הוי קפידא לנכות מן חכירו אפי' אמר

חוכר למחכיר א"כ אמאי לא מוקמי מתניתין דא"ל חוכר למחכיר אבל ליש מפרשים דס"ל דבלא זו נמי הוי קפידא דמנכה לו מן חכירו ולא אמרינן חייב להעמיד לו אחר לא מצי לאוקמי בדא"ל חוכר למחכיר דבלא זו נמי דינא דמתני' דמנכה מן חכירו, ודרך זה נראה בעיני דאין לו שחר חדא דפשט אידי ואידי אברייתא קאי ונמוקי יוסף ז"ל שכתב בין רישא בין סיפא אפשר דאינו מפרש לשון אידי ואידי אברייתות אלא פירושא דנפשיה קאמר. זאת ועוד דלדברי הי"מ דאית להו דאפילו דיעמיד לו אחר לא סגי התוספתא הוי היפך דבריהם ואמאי לא הקשה עליהם הרא"ש מן התוספתא ועוד יש דוחקים בדרך זה א"ו הדרא קושיא לדוכתא והני קושיות צ"ע:

הלכה ה

השוכר או המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב. כתב ה"ה וכתב רש"י ז"ל והא ליתא אלא בחכירות דאי בקבלנות וכו' ופשוט הוא ומוכרח מההיא דר"פ וכו' ותימה וכו'. מה שתמה ה"ה על רבינו לא תמה מההיא דר"פ דהרי זו כבר תירצה ה"ה ז"ל לדעת רבינו לעיל דהוא סובר כדעת הרשב"א ז"ל אלא מה שתמה הוא מכח הענין דאי אפשר בקבלנות דמאי מנכה כדכתב ה"ה וזהו שכתב ופשוט הוא. ומ"ש ומוכרח הוא מההיא דר"פ זה אינו אלא לפי דעתו של רש"י ז"ל שאין דעתו לפרש בההיא דר"פ כהרשב"א ושיעור לשונו כך כתב רש"י וכו' ולפי דבריו מוכרח הוא מההיא דר"פ:

השוכר או המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב וכו'. כתב ה"ה ז"ל ואולי מפני שלשון המשנה הוא כך המקבל אחז לשון המשנה ופירושו מקבל בשכירות או בחכירות. קשה דהא אמר השוכר או המקבל והיכי אפשר למנקט במקבל שכירות וחכירות ואולי לא היה לו בדברי רבינו אלא המקבל לבד אי נמי עיקרה משום חכירות קאמר:

אם אירע דבר זה לרוב שדות העיר וכו'. פסק כר"י וכתב הרי"ף ז"ל משום דסוגיין כר"י ונראה דטעמו משום דבשאר בעיות הזכירו סברת ר"י שאמרו שם נשתדפו כל שדותיו של משכיר ולא אשתדוף רובא דבאגא עוד אמרו שם נשתדפו כל שדותיו של חוכר ואישתדוף רובא דבאגא וכו' אבל הטור ז"ל כתב בשם הראב"ד דפסק כעולא וטעמו משום דהני בעיי דבעו במערבא נשתדף תלם א' וכו' היינו אליבא דעולא משמע דהלכתא כוותיה. גרסי' בגמרא מיתיבי היתה שנת שדפון וכו' קתני שדפון וירקון דומיא דשנים כשני אליהו מה שני אליהו דלא הוי תבואה כלל אף ה"נ דלא הוי תבואה כלל אבל היכא דאיכא תבואה סלקא ליה א"כ משמע מהתם דגבי יובל בעינן שיהא שדפון וירקון בכל העולם א"כ קשה על רבינו דבפרק י"א מהלכות שמיטה ויובל כתב לפיכך אם היה אחד מב' שנים שביעית או ירקון או שדפון אינו עולה מן המנין ע"כ ולא הזכיר שיהא

שדפון וירקון בכל העולם ואילו היה כותב שנים כשני אליהו כלשון הברייתא היינו יכולים לומר בדוחק דסמיך דהוי דומיא דשני אליהו כדסמיך הברייתא אע"פ שהוא דוחק בדבריו לומר כן לפי שהוא פוסק והיה לו לפרש אבל כיון דאפילו שני אליהו לא הזכיר קשה ואי משום דהזכיר שביעית הא בגמרא אמר אלא מעתה שביעית תעלה מן המנין דהא איכא תבואה בח"ל ותירצו שביעית אפקעתא דמלכא הוא משמע דשביעית לא מיקרי בכל העולם לומר דהוי דומיא דשביעית. איברא דהתוספות כתבו בריש פרק המוכר שדהו דשדפון הוי בכל העולם כדאיתא בהמקבל וכתבו שם דיקא נמי דקתני דומיא דשביעית דאסור לזרוע בכל העולם משמע דס"ל דשביעית מיקרי איסור זריעה בכל העולם. אלא שעל דבריהם ג"כ קשה דהא בפרק המקבל לא משמע הכי אלא דדייק בגמרא משני אליהו אבל שביעית הא מותר לזרוע בח"ל. ואולי שהם סוברים דכשתירצו בגמרא שביעית אפקעתא דמלכא וכתב שם רש"י דמלך ביטלו מלזרעה והוי כמי שאינה וא"כ מיקרי בכל העולם כיון דדין זה הוי בא"י ובא"י אין שם זריעה משום אפקעתא דמלכא הוי כמי שאינו בכל העולם וכל זה דוחק. ועם זה נתרץ בדוחק ג"כ דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות שמיטה ויובל דדומיא דשביעית קתני ומ"מ סתם הדברים יותר מדאי ואין כל זה מספיק:

ועד אימתי חייב להטפל ולזרוע. כתב ה"ה ז"ל דרבינו והרי"ף ז"ל לא הביאו הברייתא וצ"ע ונראה לי לתרץ ולומר דאולי הם סוברים דהברייתא לא איירי היכא דאכלה חגב אלא היכא דזרעה ולא צמחה וקאמר דלרבי בעי תרי ולרשב"ג תלתא ואתא ר"ל ודחי לברייתות וקאמר דלא בעינן אלא כל זמן זריעה ולא שנו דר"ל קאי אמתני' וכדכתב הרא"ש בפסקיו כדעת הרי"ף ז"ל ולא כפירוש ה"ה דקאי אברייתות אלא הברייתות לית ליה משום דמשמע דלא מיתנו בי רבי חייא ור' אושעיא ולהכי לא פסקה לא הרי"ף ולא רבינו:

הלכה ז

או שזרעה מתחילה אספסתא וחרשה ואח"כ זרעה וכו'. נראה דהשינוי הוא דהוא לא חכרה אלא שיזרע אספסתא פעם אחת ולא כדמשמע מלשון הגמרא וכדפי' נמוקי יוסף דליזרע לה אספסתא כל השנה כל מאי דבעי כמה פעמים אלא פעם אחת לבד ולהכי כיון דזרע פעם אחרת הוי שינוי וגירסתו הפוכה מגירסתנו ופירושו מפירושנו כדכתב ה"ה ז"ל:

הלכה ח

החוכר שדה מחבירו וכו'. כתב ה"ה ז"ל ופי' במקום שאין מנהג ידוע שם לנכש ולא בעי לאוקמי שיש מנהג ידוע שם לנכש דהא ודאי פשיטא דהא אמר ברישא הכל כמנהג המדינה ואיירי בין בחכירות בין בקבלנות אלא הכא איירי שאפילו דהוי בסתמא דאין מנהג ידוע לנכש ינכש:

הלכה ט

קטנית לא יזרענה תבואה וכו'. לפי גירסת רש"י הנראה מפשט הגמרא משמע דלא חלקו בין בבל לא"י אלא בענין הקטניות אבל בענין חיטין ושעורין שוים הם דשעורים לא יזרענה חיטים אבל מדברי הטור לא משמע הכי שכתב בסי' שכ"ד אבל בבבל וכיוצא בו יכול לשנות מאיזה מין שירצה ע"כ ודברי רש"י ז"ל נוטין לזה שכתב בבבל קיימינן שהיא מצולה וטבועה בבצעי המים וליכא למיחש לכחשא דארעא משמע דאפילו לענין חיטין ושעורין יכול לשנות וקשה דא"כ ודאי דרב יהודה ברישא נמי הוה ליה לאתנויי שעורין יזרענה חיטין כיון דבבבל קאי ואי הוה מתני הכי אמאי לא הקשה לו מחלוקה דרישא ולימא והא אנן תנן שעורין לא יזרענה חיטים כי היכי דהקשה לו בסיפא ואולי דרב יהודה הכי הוה מתני ליה ועוד דגמר מתניתין ואקשי ליה למאי דסליק מיניה אבל אם היינו מפרשים דאין חילוק בין א"י לבבל אלא לענין הקטניות בלבד וכן מוכח מדברי ה"ה ז"ל אתי שפיר טובא:

פרק ט

הלכה ג

היה במדינה מי שנשכר בג' וכו'. קשה דהרי לעיל כתב ה"ה ז"ל בשם הרמב"ן והרשב"א אי נמי דפסק לפי דמים שמוכרים בעיר וכל כיוצא בזה בכולן משמנין ביניהם משמע דהיכא דאמר כמנהג המדינה הוי כאמצעי שביניהם וא"כ הכא נמי כיון דהיכא דאמר שכרכם על בעל הבית סתמא הוי כמנהג המדינה ה"ז כאילו פירש כדרך שמשכירין בעיר ונחלק ההפרש שבין ג' וד' ויהיה לו ג' וחצי. ועוד דהרי זה דומה לדברי התוספתא שהביא ה"ה ז"ל דהיכא דנתן מעות לחבירו ליתן לו פירות בגורן חייב להעמיד לו כשער הבינוני דמשמע דע"ד הסתם הוי סתמא כך. ועוד קשה למה לעיל גבי השוכר את הפועל כתבו אמר לו כאחד וכשנים שבעיר דמשמע דמשום דא"ל האי לישנא משמנין הא א"ל כאחד מבני העיר לא דהא כיון שאמר כאחד מהם לבד סגי והוי דרך המיצוע כמו אם אמר לפי דמים שמוכרין בעיר. וע"ק דהטור ז"ל בסי' של"א כתב ב' פירושים על משמנין

ביניהם הא' הוא פירוש רש"י ז"ל שנותנים כבינונים והב' פירוש הרמ"ה ז"ל דמחשבין הגדולים שבשכירות והקטן שבשכירות ומה שביניהם נותן החצי כמו אם גדול בשש וקטן בד' נותן להם חמש ע"כ ודברי הרמב"ן והרשב"א ז"ל לכאורה נראה מדברי ה"ה דהוי כפירוש הרמ"ה ז"ל והם הביאו סעד לדבריהם מן התוספתא והוא תימה דהתוס' מוכחת כפירוש רש"י דאמרה איזהו שער בינונית היו מהלכות מח' מט' מי' נותן לו מט' ע"כ משמע מכאן כפירוש דנותן לו הבינוני ומשמע דאיכא בין פירוש רש"י ז"ל לפי' הרמ"ה ז"ל דלרש"י ז"ל אם הגדול בששה והקטן בשנים והבינוני בשלשה עבדינן כבינוני אבל להרמ"ה ז"ל מחלקים ההפרש שבין הקטן לגדול ונותן לו ד' אע"פ שלבינוני נותנין שלשה וה"ה איפכא אי לבינוני נותנין חמשה דאין נותנין לזה אלא ד' ומדברי התוספתא שכתבה שער הבינוני משמונה מתשע מעשר משמע דאבינוני קפיד כדברי רש"י ז"ל. מיהו לזה י"ל דכיון דבעל התוספתא שם המשל שהבינוני הוה דרך אמצע לקטן ולגדול משמע דאם אין הבינוני אמצעי אלא נוטה לצד אחד או לגדול או לקטן כדכתיבנא לא עבדינן כבינוני וכפירוש הרמ"ה ז"ל ומכל מקום עדיין צ"ע דאי ס"ל לבעל התוספתא כפירוש הרמ"ה ז"ל למה שם המשל דאיכא בינוני דבלאו שיעור בינוני אלא גדול וקטן לבד אנו מחלקים ההפרש וסגי ומדהזכיר בינוני משמע כפירוש רש"י ואולי מה שהזכירו הרמב"ן והרשב"א ז"ל התוספתא לא הזכירו כן לסייע לפירושם דלא כפירוש רש"י אלא לומר דעל דרך הסתם משמנין ביניהם דכח הסתם הוי דרך המיצוע. ולקושיות הראשונות יש מי שתירץ דשאני היכא שהזכיר כמו שמוכרין בעיר מהיכא דהוי סתמא דכיון דאמר כמו שמוכרין בעיר הרי הזכיר מוכרין רבים ולכן נקט דרך המיצוע אבל כשלא הזכיר מוכרים אלא סתמא הוי המיעוט אבל לשון התוספתא קאמר דהיכא דפסק סתמא נותן על הפירות בגורן נותן לו כשער בינוני. ועוד דהרי"ף כפי שכתב בהלכותיו דהולך בשיטת רבינו ז"ל וז"ל דדעתיה דאינש אתרעא זילא ועליה רמיא לגלויי ליה לבעל הבית דלא מתגרנין לך אלא בארבע משמע דעל הסתם הוי כתרעא זילא אפילו שאמרו לו כדרך שמשכירין בעיר כל זמן שהפועלים לא גלו דעתם בפירוש לכך נ"ל לומר דלא כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל כן אלא לענין מכירה ואע"ג דמלשון הרב המגיד משמע דדמי מכירה לשכירות לא מדמה אותו אלא דמשמנין ביניהן לבד אבל לעולם דאיכא הך חילוק ביניהן דשכירות דעתיה דאיניש אתרעא זילא דכיון דהם באים להוציא מבעל הבית שכירותם עלייהו דידהו רמיא לגלויי מה שאין כן במקח וממכר דזה נותן מקח וזה נותן מעות ולכך נקח דרך המיצוע וכל זה דוחק ועדיין צ"ע. והטור ז"ל כתב בדין זה וזה לשונו ואם אמר להם שכרכם על בעל הבית נותן להם ארבעה אם יש שנשתכרו

בשלשה ויש שנשתכרו בארבעה או אם מלאכתן שוה ד' אפילו כולן נשכרין בשלשה ע"כ ודברים אלו תמוהים עד מאד דכיון דאיכא דמתגרי בג' ואיכא דמתגרי בד' אינו נותן אלא שלשה דלא אמר אלא שכרכם על בעל הבית והוא אמר שלשה והרי הוא עצמו כתב לעיל אם אמר להם שכרכם על בעל הבית נותן להם כפי מה שנשכרים ואין יכולים לומר לא היינו נשכרים אלא על דעת ליקח ד' דאין להם אלא שלשה אפילו שיש שנשכרים בשלשה ויש שנשכרים בארבעה וכו' וכיון שכן כ"ש הכא דאמר כמו שאמר בעל הבית דגרע טפי דבעה"ב לא אמר אלא שלשה והוא אמר כמו שיאמר בע"ה וכן מבואר בדברי הרא"ש ז"ל בפסקיו כשתירץ בעד הרי"ף ז"ל שכתב דס"ד דכיון דאמר כמו שיאמר בע"ה הוי כאילו שכרן בע"ה בשלשה ואפילו עבדי עבידתא שפירתא לא יהיב להו אלא תלתא קמ"ל ע"כ משמע דכשאמר כמו שיאמר בעל הבית גרע טפי. עוד כתב שם הטור בשם הרמ"ה ז"ל גבי וחוזר וגובה מבע"ה מה שההנהו וכתב הרמ"ה דוקא עד ד' אבל יותר אינו נוטל מבעל הבית אפילו שהמלאכה שוה יותר שלא יהא עושה סחורה בפרתו של חבירו ע"כ. ונראה פירוש דבריו דאם בעל הבית אמר לו בשלשה והוא שכרם בד' והמלאכה שוה חמשה לא יטול חמשה מבעל הבית דכיון דהוא לא שכרם אלא בד' לא יתן להם אלא ארבעה והוא נוטל מבע"ה חמשה ונמצא מרויח הא' והרי זה עושה סחורה בפרתו של חבירו דומה ממש לההיא דהמפקיד אבל הרב ב"י ז"ל לא הבין כן בדברי הרמ"ה ז"ל אלא הבין דפירוש דברי הרמ"ה ז"ל דדוקא היכא דאמר לו בע"ה ג' והוא אמר ד' דלא הוסיף על דברי בעל הבית אלא אחד הוא דנוטל מבעל הבית מה שההנהו אבל אם בעל הבית אמר שלשה והוא אמר לפועלים חמשה אע"ג דיהא שוה המלאכה חמשה לא יטול חמשה מבע"ה אלא יפסיד מביתו ותדע שהבין כך שכך כתב וקאמר הרמ"ה ז"ל בשלא הוסיף על דברי בע"ה אלא רביע הוא דנוטל מבע"ה מה שההנהו אבל אם הוסיף טפי אינו נוטל מבעל הבית ע"כ ומבואר בלשונו זה שהבין מה שכתבתי ומפני כי הוקשה לו דהיכי קאמר שלא יהא עושה סחורה בפרתו של חבירו דאינו דומה לההיא דהמפקיד דהשליח אינו מרויח כלל דאם יטול חמשה מבע"ה לא יתן לפועלים החמשה וקשה אצלי דדברי הרמ"ה ז"ל הם פשוטים כמו שכתבתי ולא ידעתי מי דחקו להבין מה שהבין בדברי הרמ"ה ז"ל עד שהוצרך לדחוק במקום צר ובמשעול הכרמים:

הלכה ד

ועד כמה עד כדי שכרן. כתב ה"ה ז"ל ופירש"י ז"ל אם עשו אצלו קצת מלאכה ולא קבלו כלום שוכר עליהן וכל מה שהוא חייב להם יוסיף לאחרים ויגמרו ע"כ. נראה ביאור דבריו דמה שעשו אצלו מן המלאכה והוא חייב להם זה ודאי יוסיף לאחרים אבל

אם אינו חייב להם לא דאין כח בידו להוציא ממון משלהם אלא לעכב מה שהוא חייב דוקא וכן מבואר בלשונו שכתב אם עשו אצלו קצת מלאכה אבל מדברי רבינו לא משמע כן אלא שאפילו שאינו חייב לראשונים כלל יטול ויוציא מהם כמו שפסק לאחרונים. והרב ב"י ז"ל בסי' של"ג כתב על דברי רש"י ז"ל וז"ל ביאור דבריו כל מה שהוא חייב להם יוסיף לאחרים על שכרם והיינו כפל שכר הראשונים ותוספת זה נוטלים הפועלים הראשונים וכ"כ הרמב"ן ז"ל וכן מבואר בדברי הרמב"ם ז"ל פ"ט מהלכות שכירות ע"כ נראה שמסכים פירוש רש"י עם פירוש הרמב"ם ז"ל אבל מלשונו שכתב אם עשו אצלו קצת מלאכה לא משמע כן כדכתיבנא אבל מדברי ה"ה נראה קצת דמפרש דברי רש"י כפי מה שפירשם הרב ב"י מדהביא דברי רש"י על דברי רבינו משמע דאית ליה דכוונתם אחד. או אפשר דמפרש דברי רש"י כמו שפירשתי ויפרש דברי רבינו דנוטל מן הראשונים שכתב הוי מה שחייב להם אם עשו אצלו קצת מלאכה אבל כל זה דוחק:

הלכה ה

השוכר את הפועל ונאחז לעבודת המלך וכו'. לא דמי לחמור שנתבאר ריש פרק חמישי דאם נלקחה דרך הליכה אומר לו הרי שלך לפניך דהתם טעמא הוא מפני שהיה דרך הליכה ופגעו בה ואם לא פגעו לא היו מחפשים אחריה כמ"ש שם ה"ה בשם ר"ח אבל הכא אפילו לא היה עושה מלאכתו היה נלקח ולא גרם לו עשיית מלאכתו כלום מפני כן לא מצי למימר הריני לפניך:

הלכה ו

נותן להם שכר כל היום. בגמרא אמרו ויהיב להו כפועל בטל וכן הוא הדין ודאי דאינו דומה הבא טעון לבא ריקן וא"כ קשה איך כתב רבינו שכר כל היום ואולי מ"ש כל היום היינו כפועל בטל וכדכתב ה"ה ולא הוצרך לפרשו דכבר כתב לעיל אינו דומה הבא טעון לבא ריקן אבל מ"ש למטה בא הנהר והשקה נותן להם כל שכרן דמן השמים נסתייעו קשה קצת דכל שכרן משמע שכרן משלם וכדכתב למטה ואם לא יעשה במלאכה יחלה נותן לו כל שכרו והתם הוי משלם, ועם מ"ש ה"ה ואפשר שזו היא כוונת רבינו ז"ל באומרו שמן השמים נסתייע שר"ל שעשה מלאכה שפתח ראשי התלמים ונעשית לו בקל יש לתת טעם דנותן לו כל שכרו משלם כיון דסוף סוף עושה קצת מלאכה אע"פ שהיא קלה קצת, אבל מ"מ כיון שה"ה לא כתב זה אלא בלשון ואפשר ועוד שלא הכריח הדבר מלשון כל שכרן משמע דלא ברירא ליה דלשון כל שכרן ליהוי שכרן משלם אלא כפועל בטל דומיא דשכר כל היום שכתב קודם דהוי פי' כפועל בטל כדכתיבנא:

אבל מי שפסק עם אריסו כו'. בגיטין פרק מי שאחזו גבי פלוגתא דרשב"ג ורבנן היכא דאמר לאשה ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי איצטלתי דרבנן סברי אבד איצטלתיה תתן את דמיה הביאו שם עובדא דההוא גברא דאמר לאריסיה כולי עלמא דלו תלת דלוותא ואכלי ריבעא את דלי ד' ואכול תילתא לבסוף אתא מטרא אמר רב יוסף הא לא דלה רבה אמר הא לא איצטריכא לימא רב יוסף דאמר כרבנן ורבה דאמר כרשב"ג ע"כ. והשתא קשה כיון דדין זה על כרחך אתה מוכרח לומר דאינו אלא באריס מפני שהוא שותף לקרקע ומטר זה הוי כשבח שבא לקרקע וכיון שהוא שותף זוכה בו וכן שאר אריסים נטלי ריבעא ואע"פ שאין צריכים לדלות וכדכתבו התוספות אבל בפועל לא וא"כ אשה דמיא לפועל דלא שייך שם הך טעמא דשותפות וא"כ אפשר דהתם רבה יאמר כרבנן ואיך מדמה פלוגתא לפלוגתא וצ"ע:

הלכה ח

השוכר את הפועל להביא לו שליחות וכו' שכרו להביא וכו'. קשה דבפרק הגוזל בתרא אמר בעא מיניה רב מרבי ירד להציל ולא הציל מהו אמר לו וזו שאלה אין לו אלא שכרו איתיביה השוכר את הפועל להביא כרוב ודורמסקנין לחולה והלך ומצאו שמת או שהבריא נותן לו שכרו משלם א"ל מי דמי התם שליח עבד שליחותיה הכא לא עבד שליחותיה ע"כ ולמה לא הקשה מרישא דתוספתא דקאמר השוכר את הפועל להביא לו שליחות ממקום למקום והלך ולא מצא שם מה יביא נותן לו שכרו משלם והא התם לא עביד שליחות כלל דבשלמא בסיפא כבר הביא אבל הכא לא הביא וכי תימא הרי הלך ולא מצא הכא נמי הרי ירד להציל ומצאו שכבר מת וכ"ת הכא אין המלאכה אלא ההליכה לבד זה אינו דאם הוא דבר כבד מה שיביא גם ההבאה היא ההליכה וכדכתב ה"ה דמנכה לו מפני שאינו דומה הבא טעון לבא ריקן והשאר נותן לו ובירד להציל ולא הציל אינו נותן לו אלא שכרו לבד ועוד קשה בלאו הכי היה ראוי לו למקשה להקשות מרישא דתוספתא ולא מסיפא דהיכא דאיכא רישא לא מקשה מסיפא ומה גם כי קושיא דרישא עדיפא כדכתיבנא, ולקושיא הראשונה מדברי ה"ה נראה דאית ליה דההליכה לבד היא הפעולה אבל לא נתברר דבריו מאי שנא מירד להציל כדכתיבנא וצ"ע:

פרק י

הלכה א

ואם נאנס המשכון וכו'. כתב ה"ה ז"ל גם זה כדעת הגאונים וכו'. נראה מדבריו דאית ליה דמאי דאמר שמואל אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי הוא אפילו נאבד באונס ונראה

לתת טעם לה"ה משום דכיון דשמואל לא אזיל בתר שווי המשכון אלא אפילו מחט אחד אבד אלפא זוזי א"כ משמע דהוי כאילו אמר לו שלא יפרע לו אלא אם יהיה קיים המשכון אבל כל זמן שאינו קיים אפילו שנאבד באונס לא יפרע לו זה נראה טעם לדברי ה"ה שפירש כן בדברי שמואל שכן כתב שטעמו של רבינו דקאמר דהיכא דנאנס הוא פטור הוא משום דלית ליה כשמואל משמע דאי אית ליה כשמואל אפילו נאבד באונס אבד חובו ומ"מ דוחק הוא. ומדברי הטור בסי' ע"ב לא משמע הכי דכתב הרי פסק כשמואל מ"מ נראה משם דהיכא דנאבד באונס פטור. ויש לתמוה על ה"ה דבפרק השוכר את האומנין אמרו על מתני' דהלוהו על המשכון שומר שכר אלא מחוורתא דלא כר"א ואמרו שם לימא בדלא שוי משכון שיעור זוזי קמיפלגי ובדשמואל קמיפלגי כלומר ור"ע כשמואל וקשה דאי ר"ע ומתני' אתיא כוותיה דשמואל היכי קאמר דאית ליה כשמואל ור"א לית ליה הלוהו על המשכון שומר שכר הא לדברי ה"ה חייב גם כן באונסין וי"ל דדילמא מתניתין בדשוי וכר"א דבדשוי לכ"ע שומר שכר וכ"ת א"כ קמא לה מתניתין דלא כר"ע כדפריך לעיל וי"ל דהיא גופא קאמר היכי אמרת מחוורתא דלא כר"א משום דאל"כ לא אתיא מתניתין כרבי עקיבא הא ע"כ דלא כרבי עקיבא אתיא משום דלימא בדשמואל קא מיפלגי וכיון דרבי עקיבא אית ליה כשמואל ע"כ מתניתין דקאמרה שומר שכר לבד הוי כרבי אליעזר ובדשוי דאי ר"ע אפילו באונס חייב ודחי דלעולם ר"ע היא וכ"ע אית ליה כשמואל:

הלכה ב

השאילני היום ואשמור לך למחר וכו'. כתב ה"ה מדברי רבינו נראה שהוא מפרש הקושיא על כל הברייתא והטור בסימן ש"ה כתב בשם הרמ"ה דמפרש כדעת רבינו והקושיא שהקשה לו מהשאילני ואשמור לך דאין המשאיל עם השואל לא הוא ולא כליו כוונתו לומר דהשאילני ואשמור לך משמע דשכר השאלה היא השמירה ומה שנאבד הוא הכלי השאול וכיון שכן אין שם כלי אחר מהשואל עמו כדי שנאמר הרי כליו עמו דכלי זה אשר נאבד הוא השאול ועלה דיינינן אבל לעיל בחלוקה דשמור לי ואשאילך הוי איפכא דהשאלה היא שכר השמירה והדבר השמור הוא שנאבד והרי יש עמו כליו של מפקיד דאנן לא דיינינן אלא על הדבר השמור אשר נאבד וזו היא הקושיא החזקה אשר לטור ז"ל על דברי רבינו והרמ"ה ז"ל. ואפשר לומר בדוחק דהשאילני ואשמור לך אע"ג דמה שנאבד הוא הדבר השאול ובזה אין כאן בעלים לא הוא ולא כליו מ"מ אפשר שיאבד הדבר השמור ובזה איכא כליו דומה לחלוקה דשמור לי ואשאילך לכך הוצרכה הגמרא לתרץ גם כן כאן דהשאילני היום ואשמור לך למחר וכל זה דוחק:

הלכה ד

נתן צמר לצבע והקדיחתו יורה וכו'. קשה קצת על הטור ורבינו למה לא הזכירו דדוקא הקדיחו בשעת נפילה אבל לאחר נפילה נותן לו דמי צמרו ושבחו דאין אומן קונה בשבח כלי כדאמר בגמרא וכיון דהוא פסק דאין אומן קונה בשבח כלי היה לו לומר דוקא הקדיחתו בשעת נפילה דהכי מיתוקמא מתני' אליביה:

פרק יא

הלכה א

מצות עשה ליתן שכר וכו'. לפי דברי ה"ה שכתב שדעת רבינו לומר שיעבור בלילה אף בשל יום ובשל יום אף בשל לילה קשה טובא דאמאי לא כתב כאן עובר משום לא תבא עליו השמש ומשום לא תלין פעולת שכיר. ועוד באומן שכתב נתנה בחצי היום וכו' עובר משום בל תלין אמאי לא כתב ומשום לא תבא עליו השמש ועוד למטה שכתב שניהם אינם עוברים משום בל תלין אמאי לא כתב ולא משום לא תבא עליו השמש ועוד למטה שכתב עובר בעשה ובלא תעשה אמאי לא כתב עובר בעשה ובשני לאוין. ואפשר לתרץ ולומר דרבינו ז"ל קיצר מפני שע"כ כן הוא מובן מדבריו דכיון שהוא כתב השכיר סתם כולל בין של יום בין של לילה שעבר על לא תבא עליו השמש א"כ על כרחין אתה אומר שלפחות בשכיר יום עובר בשני לאוין דהיינו לאו דידיה דהוא לא תלין והך דולא תבא שכתב רבינו ז"ל וכיון שלמדנו דשכיר יום עובר בשני לאוין בשל יום ובשל לילה ה"ה דשל לילה עובר בשל יום ובשל לילה ובשאר הפרק לא הוצרך רבינו ז"ל להזכיר זה דסמך על מ"ש בראשו דמוכרח להבין מדבריו כן כמו שכתבתי ומפני כן לא חשש בשאר המקומות להזכיר כלל:

הלכה ב

ועובר בד' אזהרות ועשה. גירסתו כגירסת הרי"ף ז"ל דגורס בה' שמות לבד ולא חשיב תרי לא תעשוק כיון דבחד לישנא אפקינהו קרא כדכתב שם הרב נמוקי יוסף ז"ל ע"ש: כתב ה"ה ז"ל בדעת רבינו שבשל יום עובר על של לילה וכן בשל לילה על של יום וסובר דמאי דאמרינן בגמרא שם שכירות וכו' דכיון דכולהו לאוין בשכירות עובר בכולן ובגמרא אמרו שם איזהו עושק ואיזהו גזל וחלקו בין עושק לגזל וכ"ת א"כ לדעת רבינו דסובר דהברייתא דקאמרה עובר בד' אזהרות ועשה הוי בענין אחד יעבור בכולן א"כ עושק וגזל היכי עובר על שניהם בענין אחד דכיון דהנושאים חלוקים ואולי יתרץ ג"כ

דכיון דהלאוין בשכירות יעבור על כולן על הגזל משום עושק ועל עושק משום גזל דשם שכירות חד הוא:

הלכה ג

נתנה לו בחצי היום עובר משום בל תלין וכו'. אלו הם דברי הברייתא ומדלא הזכיר לא תבא עליו השמש סיוע מכאן לדברי רבינו ז"ל דבשל יום עובר אף בשל לילה ובשל לילה אף על של יום וכיון שכן הזכיר אחד מהם והזכיר המחודש שהוא לא תלין וכ"ש לא תבא:

הלכה ו

אם הודה במקצת כשאר הטענות וכו'. הטור בח"מ סי' פ"ט כתב בשם ר"י דהיכא דהודה מקצת נשבע השכיר ונוטל דליכא שם מיגו דלא שכרתיך דאיכא העזה אבל רבינו ז"ל כתב דישבע שבועת התורה משום דאית ליה דאמרינן מגו דהעזה כנראה מדברי הר"ן בפרק כל הנשבעים וקשה דאי אמרינן מיגו דהעזה א"כ בשבועת היסת יהא פטור במיגו דלא שכרתיך דבשכרתיך אינו חייב אלא שבועת היסת ולמה לי שבועת התורה ואי איכא שום גריעותא בהך מיגו אמאי נאמן במיגו דלא שכרתיך הא מיגו כי האי לא אמרינן וי"ל דאמרי' מיגו לאוקמי מילתא אדין תורה דישבע בע"ה ולא שכיר אבל לא אמרינן מיגו לאפוקי דינא מדין תורה דמודה במקצת דין הוא דישבע ונאמר דלא ישבע:

שהיה תובע והולך עד יום ה' וכו'. אם פירוש דברי רבינו שכתב עד יום ה' הוא שתבעו בליל חמישי אתי שפיר דכיון דתבעו בליל חמישי נותנין לו כל היום של ה' לבד אבל אם פירוש דברי רבינו הוא שתבעו בסוף יום ד' וכנראה מדברי הטור בח"מ סי' פ"ח שכתב בדברי רבינו עד סוף יום ד' דנראה שהבין מדבריו שתבעו סוף יום ד' למה נותנין לו כל יום חמישי שהוא לילה ויום הא לרבינו אין נותנים אלא או יום אחד או לילה אחד כדכתב לעיל שכשתבעו ביום ג' אין נותנים לו אלא יום ג' ולא ליל ד' ויש לומר דשאני התם כיון דליל ד' הוא מיום אחר אין נותנים לו אבל כשנותנים לו ליל ה' שהוא קצת מהיום ה' נותנים לו כולו לכך נותנים לו היום ג"כ שהיום הולך אחר הלילה והשתא אתי שפיר שהוצרך רבינו לומר חלוקה זו של וכן שהוא מודיע חידוש זה כן נ"ל ליישב מה שהבין הטור בדברי רבינו. עד סוף הפרק עדיין יש מקום לעיין ולא היה לי שעת הכושר:

הלכה ט

אפילו היה שכרו פרוטה וכו'. כתב ה"ה ודע שרבינו נחלק וכו' או שהוא מחלק וכו'. תירוץ זה קשה עד מאד דאיך כתב דרבינו מודה בשאר הנשבעין ונוטלין שצריך שתי כסף הא בהדיא כתב כאן וכן כל הנשבע ונוטל וכו' ודבר זה הוא מתמיה עד מאד עד

שהיה ראוי לומר בעבור כן שחלוקה זאת לא היה בדברי רבינו בספר הרב המגיד אבל בכל ספרינו איתא והוא דבר תימה ושמא י"ל דאיכא נשבע ונוטל אפילו בשוה פרוטה כגון דא' מהנשבעין ונוטלין טענו פרוטה ויש לו עד אחד שמסייעו דאפשר לומר דכיון דאם היו שנים היו מחייבין לו ממון גם כשיש לו אחד שמסייעו ונשבע על כך שחייב האחר לשלם דומיא דעד אחד מסייע לתובע אפילו לא טענו אלא פרוטה שהנתבע נשבע כמ"ש רבינו קודם באותו הפרק עצמו אבל אין לדין זה הכרח אדרבה ראוי להכחישו דשאני נתבע שנשבע ונפטר מנשבע ונוטל ואינו נוטל אלא בתקנת חכמים ודי לנו שנחייב כשיתבע ב' כסף ועוד יש חילוק אחר לכך יש לתרץ בדוחק דהך אפילו לא יטעון אלא שוה פרוטה קאי אשכיר עצמו ובא להודיענו דהשכיר עצמו שבועתו הוא כעין של תורה ושיעור לשונו כן וכן כל הנשבע ונוטל אפילו הנשבע ונוטל שאינו טוען אלא שוה פרוטה שהוא השכיר לא יטול אא"כ השבועה היא של תורה ולשון וכן אינו מתיישב לפ"ז דהכוונה לומר וכן י"ל עוד דין אחר אדין השכיר ולהשוותו עם שאר הנשבעים ונוטלים שלא ישבע אלא כעין של תורה וכל זה דוחק ועדיין צ"ע. ומה שקשה בפרק ג' מהלכות טוען עיין שם במה שכתבתי:

פרק יב

הלכה א

הפועלים שהן עושין בדבר שגידולו וכו'. ק"ק דאיך שייך עדיין לא נגמרה מלאכתו למעשר במחובר דודאי כיון שהוא מחובר א"א שיגמר מלאכתו למעשר ואיך התנה במחובר שלא יגמר מלאכתו למעשר ושמא יש לפרש כך לשון רבינו דדבר שגדולו מן הקרקע ועדיין לא נגמרה מלאכתו בין בתלוש כלומר דבתלוש כיון שלא נגמרה מלאכתו למעשר סגי ובין במחובר ובתנאי שיהיו מעשיהם גמירת מלאכה ר"ל שלא יהיה מנכש בבצלים כמ"ש לקמן והשתא יהיה ויהיו מעשיהם גמירת מלאכה הוא נקשר עם מ"ש בין במחובר ולשון ועדיין לא נגמרה מלאכתו הוא נקשר עם מ"ש בין בתלוש:

ויהיו מעשיהן גמירת המלאכה וכו'. כוונת רבינו לאפוקי מנכש ועודר דעדיין באותו מעשה לא נעשה גמר המלאכה בכך ואע"ג דרבינו בתלוש נמי איירי שכן כתב בין בתלוש וכו' ובתלוש לא בעינן שיגמר למעשר באותה המלאכה מ"מ אפשר דמאי דקאמר בתלוש גמר מלאכה הוא לאפוקי דאחר שנגמרה מלאכתו דאינו יכול לאכול כדקאמר לקמן:

שנאמר כי תבא בכרם רעך וגו'. אמרו שם בברייתא כי תבא נאמר כאן ביאה ונאמר להלן לא תבא עליו השמש מה להלן בפועל אף כאן בפועל הכתוב מדבר וזו היא הברייתא שהזכיר ה"ה ז"ל ברייתא שם. ומה שאמר

וכי אילו לא שכרו וכו'. אפשר דנפקא ליה מהא דאמרינן התם איסי בן יהודה אומר כי תבא בכרם רעך בביאת כל אדם הכתוב מדבר ואמרו שם לא שבק איסי חיי לכל בריה ואע"פ שכבר כתב דברי הברייתא באומרו מפי השמועה וכו' כתב ג"כ טעמא דאמר רב:

מפי השמועה למדו שאין הכתוב מדבר אלא בשכיר וכי אילו לא שכרו וכו'. בפרק השוכר את הפועלים מפיק ליה מג"ש בברייתא נאמר כאן כי תבא ונאמר להלן כי תבא עליו השמש מה להלן בפועל הכתוב מדבר וכו' וקצת תימה הוא איך רבינו לא מפיק ליה מהכא אלא מסברא:

הלכה ב

מה בין העושה וכו' שהעושה בתלוש אוכל בדבר עד שלא יגמר ומשתגמר וכו'. לא ידענא מאין הוציא זה:

מה בין העושה וכו'. דיש ב' חילוקים בין עושה בתלוש לעושה במחובר דעושה במחובר צריך שיהיו מעשיו גמר המלאכה כגון קוצר אבל לא מנכש בבצלים ועודר אבל עושה בתלוש אוכל בכל עת שלא נגמר מלאכתו אף ע"פ שלא יהיו מעשיו גמר המלאכה למעשר וזהו החילוק הנזכר במשנה דואלו אוכלין מן התורה בפרק השוכר את הפועלים דאמרו שם העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע שלא בשעת גמר מלאכה ופי' גמר מלאכה הוא לאפוקי מנכש בבצלים כדאמרו בגמרא בברייתא מה דיש וכו' וחילוק אחר יש לדעת רבינו שמפרש אידך מתני' דאיתא התם דקאמרה וכולן לא אמרו אלא בשעת מלאכה והוא גורס בשעת גמר מלאכה ומפרש דההוא גמר מלאכה ר"ל אחר שימלא הסל. וקצת קשה דכשהזכיר החילוק מה בין תלוש למחובר לא הזכיר אלא החילוק הנזכר במשנה דוכולן לא אמרו וכו' אבל החילוק האחר הנזכר במשנה דואלו אוכלין מן התורה לא הזכירו בהדיא אע"פ שהוא כלול בדבריו שכתב בתלוש אוכל בדבר עד שלא נגמר מלאכתו מ"מ היה לו לבאר:

והעושה במחובר כגון בוצר וקוצר. בהשגות א"א לא ידעתי מאין זה ואולי זהו שאמרו וכו' וסוף דבריו ומה שאמר מפני השב אבדה כו' פי' הוא למה שאמר ע"כ. וצ"ע להבין כוונתו במ"ש שפירש למה שאמר ואולי ר"ל דלפי דברי המחבר פי' המשנה הוא כך וכולן לא אמרו חכמים שיאכל אלא בשעת המלאכה דהיינו בהליכתן מאומן לאומן וכו' ולא אמרו כן מן הדין אבל משום השבת אבידה אמרו מה שאמרו שהפועלים אוכלים

וכו' ולפ"ז הך דקאמר אבל משום השבת אבדה אמרו פועלים אוכלים וכו' הוא מפרש מאי דקאמר וכולן לא אמרו אלא בשעת מלאכה דבשעת מלאכה ר"ל בחזירתו מן הגת וכו' אמר שבמשנה עצמה מפורש אח"כ. ומ"ש ומה שאמר וכו' כלומר מה שאמר במשנה אבל משום השבת אבדה וכו' פועלים אוכלים וכו' הוא פירוש למה שאמר קודם בשעת מלאכה והוכרח הכא לומר כן בדברי רבינו שגירסתו במשנה היא בשעת מלאכה ולא בשעת גמר מלאכה כגירסת ההלכות ורבינו שבשעת מלאכה יאכלו שכן כתב אלא אוכלין בתוך המלאכה שהוא כדין מ"ש במשנה וכולן לא אמרו אלא בשעת מלאכה לכן השבת אבדה שאמרו וכו' הוא פי' למה שאמר קודם כמו שכתבתי ועוד שלפירוש זה מתיישב לשון וכולן לא אמרו וכו' דלפירוש רש"י ז"ל היה צ"ל וכולן מן התורה בשעת מלאכה מ"מ פי' זה דחוק מ"מ נראה שזו היא כוונת הר"א ז"ל:

והעושה במחובר וכו'. נראה מדבריו שאחר שימלא הסל שהוא גמר מלאכה יאכל אבל בעודו עושה המלאכה לא יאכל וא"כ קשה בפ' הפועלים גבי בעיא דעושה בגפן זה מהו שיאכל בגפן אחר ת"ש וכולן לא אמרו אלא בשעת מלאכה אבל מפני השב אבדה וכו' סברוה דמהלך כעושה מעשה דמי וכו' איכא דאמרי מהלך לאו כעושה מעשה דמי וכו' הא עושה מעשה אכיל מדאורייתא אלמא עושה בגפן זה וכו' משמע בין ללישנא קמא בין ללישנא בתרא דאי מהלך כעושה מעשה דמי אכיל מדאורייתא ואי לאו כעושה מעשה לא אכיל מדאורייתא ולסברת רבינו הוי איפכא דכשהוא עושה לא אכיל ולאחר המעשה כשאינו עושה אכיל. וי"ל דלדעת רבינו יש ג' חילוקים היכא דעושה מעשה ממש כגון שבוצר לא אכיל והיכא דאינו עושה מעשה כלל ג"כ לא אכיל אבל היכא דעשה מעשה ועדיין עסוק קצת כגון אחר שמילא הסל דכבר עשה המעשה אלא שעדיין עסוק קצת בהולכת הענבים לגת אכיל ולהכי אמרינן בגמרא דאי מהלך כעושה מעשה אע"ג דעושה מעשה ממש לא אכיל מ"מ כיון שהוא קצת מעשה אכיל דהוי כמו אחר שמילא הסל דעסוק בהולכת הענבים לגת ואי מהלך לאו כעושה מעשה דמי לא אכיל דהיכא דאינו עושה כלל לא אכיל וה"ט דבחזרתן מן הגת לא אכיל מדאורייתא אי אמרינן מהלך לאו כעושה. וא"ת הא משמע בגמרא דהוא מוכרח לומר ליישב מתניתין דאכיל מפני השבת אבדה אי אמרי' בעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר דמהלך כעושה דמי וא"כ כיון דרבינו פסק לקמן דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר כמ"ש בפ' זה א"כ ע"כ מהלך כעושה מעשה ומדאורייתא הוה אכיל אי לאו טעמא דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר וא"כ קשה דרבינו נראה דאית ליה דמשום דמהלך לאו כעושה מעשה לא אכיל מן התורה שהרי כתב שמן התורה אינו אוכל אלא אחר שימלא סל אבל מפני השבת אבדה

התירו במהלך משמע דמן הדין לא היה אוכל במהלך וזה אינו דמהלך היה אוכל אי לאו דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר דמהלך כעושה מעשה דמי לרבינו דאית ליה דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר דהא בהא תליא כדכתיבנא דאי לא לא מתיישבה מתני' דפרק השוכר את הפועלים. וי"ל דבפי' מתני' מספקא לן אי מהלך לאו כעושה מעשה ועושה בגפן זה אוכל בגפן אחר או מהלך כעושה ועושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר וכיון דהוי בעיא דלא איפשיטא נקטינן לחומרא בפועל דלא אכיל דהוא בא להוציא ועושה בגפן זה אינו יכול לאכול בגפן אחר ומהלך לאו כעושה ובהליכה אינו אוכל מן התורה אלא מדרבנן אכיל אע"ג דמתני' אי אפשר דסברה שני הדברים יחד כדמשמע בגמרא מ"מ נקטינן בתרוייהו משום חומרא דפועל וכן משמע מדברי הרב הנמוקי ז"ל שכתב שני הטעמים דלא אכיל מדאורייתא משום דמהלך לאו כעושה ועוד דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר משמע דנקטינן כתרוייהו. ועוד י"ל דבהליכתו מאומן לאומן לפי' רבינו הוי כשממלא הסל ובהא אפילו מהלך כעושה לא אכיל מן התורה כיון שלא מילא הסל וכי עביד גמרא פשיטותא בפרק השוכר דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר אי מהלך כעושה מחלוקה דבחזרתן לגת עביד וכיון שכן מאי דמשמע כאן מדברי רבינו דלא הוה אכיל מן התורה מטעמא דלאו גמר עבודה הוא בחלוקה דבהליכה מאומן לאומן אבל בחלוקה דחזרתן לגת לא הוי אלא מטעם דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר והראב"ד ז"ל כתב בהשגות דמה שכתב רבינו בתחילת דבריו ואינו אוכל אלא עד שימלא הסל הוי מדרבנן אבל מדאורייתא לא אכיל אלא בשעת מעשה ומ"ש אח"כ אבל מפני השב אבידה הוא פי' דבריו הראשונים עם היות שזה דחוק בדברי רבינו ז"ל מצד הלשון שכתב אחר שימלא הסל ולפי הפירוש שפירש הר"א בדבריו הוי אחר שימלא ונפץ הסל ויחזור לגת ועוד שכתב אח"כ אבל מפני השב אבידה ומאי לשון אבל. ומלבד זה קשה טובא דרבינו ז"ל כתב לקמן בהיפך דכשאוכל שלא בשעת גמר מלאכה עובר משום וחרמש לא תניף שכל זמן שהוא עוסק לא מצי אכיל היפך ממה שהבין הר"א ז"ל בדבריו ולא ידעתי איך עלה על דעתו ז"ל לפרש כן בדברי רבינו וצ"ע:

הלכה ג

המבטל ממלאכתו ואכל וכו'. פי' ההשגות ודברי ה"ה ז"ל ק"ל:

המבטל ממלאכתו ואכל או שאכל שלא בשעת גמר מלאכה. כך היא הגירסא בדברי רבינו ז"ל בקצת ספריו ולפ"ז פי' המבטל ממלאכתו הוי אחר שעשה מעשה הקצירה שלא יאמר אשב ואוכל דאם התירה התורה אחר שימלא הסל לא שישב ויבטל ממלאכתו אלא דרך עראי, או שאכל בעת העשייה והיינו או שאכל שלא בשעת גמר מלאכה

ואע"ג דמקרא דמייתי לא משמע אלא שלא יאכל בעת העשייה דהיינו הקצירה מ"מ כיון שאחר שמילא הסל עדיין עתיד לנפצו לגת ולחזור למלאות אותו א"כ הרי מתבטל ממלאכה ועוסק בקצירה מיקרי. ובקצת ספרים ליתיה בדברי רבינו חלוקה דאו שאכל שלא בשעת גמר מלאכה אלא המתבטל ממלאכתו לבד ואפשר לפרשו דהיינו כשעושה המעשה שנתבטל ממלאכתו והיינו דמייתי מקרא דכל זמן שעושה בקציר לא יניף חרמש לאכילתו, והא דכתב רבינו ז"ל כאן נפקא ליה ממאי דאמר בספרי וחרמש לא תניף בשעה שאתה מניף חרמש על קמת בע"ה והוי כאילו אמר הכתוב בשעת חרמש לא תיכול וקשה דבפרק השוכר את הפועלים אמרו אלא אמר שמואל אמר קרא וחרמש לרבות כל בעלי חרמש והקשו שם והאי חרמש מיבעי ליה בשעת חרמש אכול שלא בשעת חרמש לא תיכול ההוא מואל כליך לא תתן נפקא תינח דבר חרמש דלאו בר חרמש מנא לן אלא א"ר יצחק אמר קרא קמה לרבות כל בעלי קמה והא אמרת קמה דמיחייב בחלה ה"מ מקמי דניתי חרמש השתא דאתא חרמש איתרבי ליה כל דבר חרמש ואע"ג דלא מיחייב בחלה קמה למה לי לרבות כל בעלי קמה ע"כ וא"כ כיון דלא ילפינן אכילת פועל בכל הדברים אלא מקמה ויתורא דחרמש לרבות כל בעלי חרמש לרבינו ז"ל דנפקא ליה מקרא דחרמש דבשעת חרמש לא תיכול כדדריש בסיפא קשיא ליה מאי דאקשי בגמרא דאיצטריך להך דרשא ומהיכא נפק לן לרבות כל בעלי חרמש ולקושיא זו ליכא תירוצא דתריץ בגמרא ההוא מואל כליך לא תתן נפקא וכו' וגם להרמב"ן ז"ל שכתב ה"ה ז"ל בשמו דמפרש ברייתא דספרי להוציא עודר ומקשקש א"כ היינו דרשא דבשעת חרמש אכול ולא נפיק לה לברייתא מואל כליך לא תתן כדקאמר גמרא דידן א"כ אכילת פועל בכל הדברים מנא ליה להא ברייתא. מיהו לקושיא זו י"ל דאע"ג דברייתא דספרי מפיק הך דרשא דבשעת חרמש אכול מקרא דואל כליך לא תתן כדקאמר גמרא דידן מ"מ ברייתא קאמרה להך דרשא גבי קרא דחרמש משום דהוא פשוט יותר מפורש בפסוק זה אבל לדברי רבינו ז"ל קשה וי"ל תירוץ השוה לשניהם דיש להקשות בגמרא דידן דקאמר אלא א"ר יצחק וכו' דלא הדר ממאי דקאמר לעיל חרמש לרבות כל בעלי חרמש אלא מוסיף דבעינן נמי קמה ואיך אמר אלא דמשמע דהדר ממאי דקאמר לעיל לכך נראה דרבינו ז"ל והרמב"ן ז"ל מפרשי דר' יצחק הדר ממאי דקאמר לעיל דאיצטריך קרא דחרמש לרבות כל בעלי חרמש אלא אע"ג דחרמש אתי לדרשא דבשעת חרמש אכול או לדרשת רבינו ז"ל דסובר דבשעת חרמש לא תיכול דהיינו שלא יאכל בשעת הקצירה מ"מ כיון דאית לן קמה לרבות כל בעלי קמה אע"ג דליתי חרמש לדרשא אחרינא מ"מ מהני משמעותא דחרמש לרבות כל בעלי חרמש אף ע"ג דלא ליהוי מיותר ואתי

לדרשא שכתב רבינו ז"ל או לדרשא דבשעת חרמש אכול וממשמעותיה דחרמש נפקי תרי דרשות ההיא דבשעת חרמש והך דמרבה כל בעלי חרמש כיון דהשתא אית לן קמה בגילוי מילתא בעלמא סגי: כתב ה"ה ז"ל והרמב"ן ז"ל פי' הברייתא וכו'. נראה דהר"א ז"ל נמי יפרש הך סיפא דברייתא דקאמר בשעת חרמש וכו' כדפריש לה הרמב"ן ואע"ג דלשון ה' המגיד ז"ל שכתב והרמב"ן ז"ל פי' הברייתא וכו' משמע דהראב"ד ז"ל אינו מפרש כן אין ראוי להבין כן מלשונו אלא משום דהר"א לא ביאר דעתו בהדיא בסיפא דברייתא לכך כתב הדבר בשם הרמב"ן. עוד כתב ה"ה על דברי רש"י ז"ל דדבריו קרובין לדברי רבינו ובאמת נראין רחוקים שכתב לא אמרו שיאכל אלא בשעה שהוא עוסק במלאכה וכו'. ונראה דמאי דכתב קרובים הוא שנראה מדברי רש"י ז"ל דאפילו אחר גמר עבודה אינו אסור אלא אם ישב ויאכל אבל אם יאכל עראי מותר וכן הוא דברי רבינו ז"ל דלשאר המפרשים אחר גמר עבודה לא יאכל אפילו עראי איברא דפליג במאי דקאמר רש"י ז"ל שיאכל בשעה שהוא עסוק אבל לרבינו לא אכיל אלא אחר הגמר ומש"ה כתב קרובים כלומר קצת דומים זה לזה:

הלכה ה

נתפרסו עגוליו וכו' ואם לא הודיעו מעשר ומאכילן. בפרק השוכר אוקמוה למ"ד משל שמים הוא אוכל משום דמיחזי כמקח טעות ובאתרא דההוא דשריק הוא משלי ולכך יש מקום לטעות וק"ק על רבינו ז"ל למה לא הזכירו:

שנאמר בכרם רעך וכו'. בפרק השוכר אמרו בכרם רעך ולא בכרם עכו"ם כלומר דבכרם עכו"ם אפילו אל כליך תתן והקשו שם הניחא למ"ד גזל העכו"ם אסור איצטריך קרא למישרי פועל אלא למ"ד גזל עכו"ם מותר השתא גזילה מותר פועל מיבעי' מוקי לה בכרם רעך ולא של הקדש ע"כ והשתא קשה דבריש הלכות גזילה פסק רבינו דגזל העכו"ם אסור א"כ אמאי מוקי להאי רעך רעך ולא של הקדש לשל עכו"ם הו"ל לאוקומי וי"ל דאפילו מ"ד לשל עכו"ם אינו מכחיש דבשל הקדש אסור דמסתמא לא פליג על סתם מתני' דפרק ולד חטאת דאמרה דהפועלים לא יאכלו כרשיני הקדש אלא דמפיק ליה מרעך אחרינא דאיכא מיותר כדהקשו התוס' ז"ל שם דאיכא רעך אחר מיותר והניחו הדבר בקושיא ומ"ד גזל העכו"ם אסור מפיק מההוא רעך אי נמי מדישו מפיק לה כדאמרינן בפרק ולד חטאת אע"פ שרבינו הביא הדרשא דרעך אין לחוש שדרכו להביא הדרשה הפשוטה אע"פ שאינה הלכה כיון דלא איכפת לן לענין הדין ומ"מ ק"ק דהיה לו להזכיר דבכרם עכו"ם מותר ליתן לכליו כיון דאית ליה דרשא דכרם רעך ולא של עכו"ם וכל זה הפלפול

ג"כ צריך לפלפל בדברי הרי"ף דאיהו כתב רעך ולא של הקדש ובפרק הגוזל משמע דאית ליה דגזל העכו"ם אסור:

הלכה י

ולא יהיו בניו או אשתו וכו'. בהשגות א"א בעיא דלא איפשיטא. וקשה דאמאי לא השיגו בדין העושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר והוא בעיא דלא איפשיטא ואולי מפני שבמסקנא אמרו שם לעולם עושה בגפן זה וכו' דכיון דבמסקנא אמרו לעולם ראוי לפשוט כן ומ"מ קשה על רבינו בין הכא ובין התם אמאי לא כתב דאם אכל הפועל אין מוציא ממנו כדרכו בכל תיקו האמור בגמרא דאפשר למטעי בדבריו ולומר דאם אכל חייב לשלם דומיא דמבטל ממלאכתו ואכל בשעת מלאכה שכתב רבינו למעלה חייב לשלם:

ולא יהיו בניו ואשתו וכו'. כתב עליו הר"א בעיא דלא איפשיטא. וקשה דאם כוונתו להשיג לו דלמה לא כתב דהוא ספק ואם אכל הפועל בהבהוב הרבה לא מפקינן מיניה וכמו שכתב הטור בסימן של"ז גבי בעיא דעושה בגפן זה אינו אוכל בגפן אחר א"כ למה לא השיג על רבינו ז"ל גבי דין העושה בגפן זה שכתב סתמא אינו אוכל בגפן אחר ויפול שם הקושיא בעצמה דהיא בעיא דלא איפשיטא וגם על הטור תימה קצת וזה למה בסימן הנזכר כשהזכיר דין הפועל לא יהבהב למה לא כתב דאם הבהב ואכל הרבה לא מפקינן מיניה המותר ע"י הבהוב כדכתב גבי עושה בגפן זה וכו' וכן הרא"ש ז"ל בפסקיו שכתב כן בעושה בגפן זה כדכתב הטור למה לא כתב כן למעלה מיניה גבי בעיא דהבהוב מיהו אין זו כ"כ קושיא דפשיטא דאין מוציאין המותר שאכל דכיון דמן הדין יש לו לאכול אלא שאכל מעט יותר לא מפקינן אבל עושה בגפן זה שאין לו לאכול כלל בגפן אחר הוה ס"ד דמפקינן ומנכינן מאגריה לכך איצטריך:

הלכה יג

אפילו נזיר שהיה עושה בענבים. קשה דבפרק השוכר אמר ת"ש תנו לאשתו ובניו אין שומעין לו ואי אמרת משלו הוא אוכל אמאי אין שומעין לו התם משום לך לך אמרינן נזירא סחור סחור לכרמא וכו' משמע דבנזיר ראוי לו יותר שלא יאכל משאר פועל משום דלך לך וא"כ איך כתב רבינו אפילו נזיר וי"ל דהוקשה לו לרבינו דלטעמא דמקשה דאית ליה משל שמים אמאי נקיט נזיר יותר משאר פועל אלא ודאי אית לך למימר דלרבותא נקטיה ואפילו נזיר שאינו יכול לאכול דס"ד אמינא כיון דאינו יכול לאכול יתן לאשתו ובניו קמ"ל וא"כ רבינו ז"ל דפסק כסברת המקשה דמשל שמים הוא אוכל כתב אפילו נזיר כסברת המקשה:

פרק יג

הלכה ב

אפילו חסמה בקול וכו'. הרבה יש לתמוה על דברי ה"ה ז"ל חדא במ"ש בתחילה ורבינו כתב מימר ולקח המימרא וכו' דנראה דרצה לפרש דעת רבינו ז"ל דאית ליה דמימר נקרא לאו שיש בו מעשה משום דבדיבורא קא עביד מעשה ומאי דכתב בסנהדרין מימר משום דנקט לשון המימרא וזה אינו דבהדיא כתב רבינו ז"ל בריש ה' תמורה דאע"ג דהמימר לא עשה מעשה מפי השמועה למדו שנשבע ומימר ומקלל חבירו וכו' אע"פ שבאלו אין בהם מעשה כלל דלוקה. גם במ"ש ואפשר היה לי לומר דחילק משום דחסימה ישנה במעשה קשה דבפרק ד' מיתות הקשו וקול לרבי יוחנן מעשה הוא והא איתמר חסמה בקול וכו' ובשלמא לתירוץ שאר המפרשים פריך אעדים זוממים כדכתבו שם התוספות ז"ל דבדיבורא עבדי נמי מעשה והיכי אמרת דקול לא הוי בהו מעשה אבל לתירוץ ה"ה קשה דשאני חסימה מעדים זוממין ומגדף דאינן במעשה גם על דברי רבינו ז"ל במ"ש בריש הלכות תמורה דמימר דלקי הוא מפי השמועה קשה דאיך פליג אגמרא דאמר רבי יוחנן לתנא בריש תמורה לא תיתני מימר דבדיבורא עביד מעשה. ועוד דאי מפי השמועה למדו במימר מה הוקשה לו אח"כ ולמה לוקין על התמורה דהרי היא נתק לעשה הא גזירת הכתוב היא דלוקה דהא אע"פ שאין בה מעשה לוקה עליה משום גזירת הכתוב והך טעמא דקאמר התם רבינו ז"ל משום דאית בה תרי לאוי אמרו רב דימי לאביי שם בריש תמורה ולדידהו ניחא דאית להו דמימר אינו גזירת הכתוב אלא משום דבדיבורא קא עביד מעשה להכי הוצרכו לתרץ כן גבי מימר אבל לרבינו ז"ל קשה. גם על דברי ה"ה ז"ל בתירוצו ואפשר הי"ל שכתב קשה דמשמע דרצ"ל דרבי יוחנן דפריך לריש לקיש בפרק השוכר אית ליה דמימר לאו שאין בו מעשה הוא ומכל שכן קא פריך לר"ל וזה א"א דהא איהו גופיה אמר בריש תמורה לא תיתני מימר משום דבדיבורא עביד מעשה ועוד אפילו שנאמר דהדר ביה מאי מקשה לר"ל לדידיה נמי תקשה לאו שאין בו מעשה הוא ואמאי לוקין אלא מאי אית לך למימר גזירת הכתוב הוא דמפי השמועה למדנו כן במימר א"כ ר"ל נמי יתרץ כך. ונראה לתרץ ולומר דרבינו ז"ל פסק דלא כרבי יוחנן דאמר לא תיתני מימר משום דראה בשבועות פ"ק ובמכות פרק בתרא שהובאה המימרא והוזכר מימר משמע דאית ליה לגמרא דהא דאמר ר"י לתנא לא תיתני מימר לאו קושטא דמילתא היא ולהכי כתב בריש תמורה דמפי השמועה הוא וגזירת הכתוב הוא לומר כן ור"י דאקשי לר"ל בפרק השוכר אזיל לטעמיה דסובר דאינו מפי השמועה אלא שאני מימר דבדיבורא עביד מעשה ולא קי"ל כוותיה ולהכי פריך ממימר ומ"מ אע"פ שמימר

הוי לאו שאין בו מעשה נראה לו לרבינו ז"ל דבחסימה הוי לאו שיש בו מעשה משום דישנה במעשה כמ"ש ה"ה במ"ש ואפשר וכו' והא דפריך בפ' ד' מיתות וקול לר"י וכו' אעדים זוממין פריך דלפי מ"ש רבינו ז"ל פ"ט מהלכות עדות משמע דאדם יכול להעיד בכתב כיון שהוא ראוי להגיד שכן כתב שם צריך להעיד בב"ד או שיהיה ראוי להעיד בב"ד וכן דקדק שם הרב בעל כ"מ ז"ל לפי נוסחא זאת א"כ עדים זוממין הרי יכול להיות במעשה שיכתוב עדותו בבית דין והוי כחסימה ומשום דבמימר ליתיה להך עדיפות דאיכא בחסימה אע"ג דלרבי יוחנן חשיב ליה מעשה משום דבדיבורא עביד מעשה מ"מ עדיף מיניה חסימה מהאי טעמא ולכך הוצרך ה"ה ז"ל לומר דמכ"ש קא פריך ליה זה נראה טעם לדבריו למה שכתב בריש תמורה ובהלכות סנהדרין וכל זה ביאר ה"ה במ"ש ואפשר היה לי לומר ומ"ש בתחלת דבריו ורבינו כתב מימר וכו' אינו תירוץ אחר היפך למ"ש אח"כ ואפשר וכו' אלא נ"ל דהוי כדמות קושיא ותירוץ וה"ק אלו דברי המפרשים ז"ל אבל לדעת רבינו אינו נראה כן מפני שהוא כתב מימר ולקח המימרא וכיון דלמסקנא אין צריך מימרא לא היה לו לכתוב וא"כ אי אפשר לומר שדעתו כדעתו המפרשים לכך כתב לתרץ זה דודאי דעתו הוא באופן אחר וז"ש ואפשר היה לי לומר א"כ לפי דרך זה אין להקשות מעתה על מ"ש ורבינו ז"ל כתב מימר מההיא דריש תמורה דאין זה תירוץ בפני עצמו אלא הענין כדמות קושיא ותירוץ כדכתיבנא ומה שהקשה בהלכות תמורה ולמה לוקין על לאו זה הכי קא קשיא ליה מדקאמר בגמרא כל לאו שאין בו מעשה וכו' חוץ מנשבע ומימר משמע דלא אשכחו שום גריעותא אחרינא למימר אלא דהוי לאו שאין בו מעשה ולהכי הוצרכו לומר מפי השמועה דבלאו הכי הוה ניתק לעשה ואמאי לוקה ותירץ דאיכא ביה תרי לאוי וזה דוחק ועדיין צ"ע:

הלכה ג

ישראל הדש בפרתו של עכו"ם כו' ועכו"ם הדש בפרתו של ישראל. כתב ה"ה ז"ל ופירש רש"י הבעלים שאמרו חסום פרתי ודוש בה וכו' ולאו דוקא תבואה שלך דאפילו בתבואה של ישראל אינו עובר בלאו וכו' נראה מדבריו דהבין בדברי רש"י ז"ל דאם בתבואה של ישראל עובר הישראל בלאו דמ"ש ולאו דוקא וכו' הוא דפליג על רש"י כמו שביאר למטה שכתב דרש"י ז"ל הולך לשיטתו משמע דלרש"י ז"ל עובר משום בל תחסום ואע"ג דדבר זה דחוק קצת דאע"פ שישלח הישראל לעכו"ם לחסמה וידוש בה אין שליח לדבר עבירה ועוד דאין שליחות לעכו"ם ולמה יעבור הישראל אלא משום דהפרה והדישה שלו חשיב כאילו עשאו הוא בעצמו ובאמת שכן נראה מדברי רש"י דאם נאמר דאיכא איסורא לבד היכא דהדישה שלו ואינו עובר משום בל תחסום למה

לא פירש"י ז"ל בברייתא דאינו עובר משום בל תחסום דאיירי אפילו בדישה של ישראל אלא ודאי דס"ל דבדישה של ישראל עובר ולפ"ז א"ש דברי הטור שכתב ישראל הדש בפרתו של עכו"ם אפילו אם הדישה של עכו"ם עובר דמהיכא נפקא ליה אלא משום דאית ליה כפירש"י כמ"ש אח"כ ופירש"י שהבעיא וכו' מפני כן יצא לו דין זה דע"כ ברייתא דקאמר ישראל הדש בפרתו של עכו"ם היינו בדישה של עכו"ם דאי בדישה של ישראל איירי אפילו בסיפא נמי דעכו"ם הדש בפרה של ישראל עובר הישראל כיון דהדישה שלו כמ"ש אלא ודאי דרישא איירי דוגמא דסיפא בדישה של עכו"ם זה נראה שהבינו הטור וה"ה בדברי רש"י אע"ג דכתב הטור ופירש"י שהבעיא היא וכו' דאפילו בזה איכא איסורא דמשמע דבדישה של ישראל נמי ליכא אלא איסורא לבד אין להבין כן מדבריו אלא ה"ק לא מיבעיא בדישה של ישראל דאיכא איסור לאו אלא אפילו בדישה של עכו"ם איסורא מיהא איכא ולפי פירוש זה בדברי רש"י א"ש מאי דפשיט בגמרא מההיא דעכו"ם דדש בפרתו וכו' מיעבר הוא דלא עבר הא איסורא איכא דאם היינו מפרשים דברי רש"י ז"ל דבדישה שלו איירי ופשיט ליה בגמרא דאיכא איסורא לבד א"כ מאי פשיט מהתם נימא דברייתא איירי בכל גווני אפילו בדישה של ישראל ולהכי קתני אינו עובר ולא קאמרה מותר משום דבדישה של ישראל איכא איסורא מיהא אבל לפי מה שפירשתי דבדישה של ישראל עובר משום בל תחסום ע"כ לא איירי ברייתא בדישה של ישראל דא"כ איך קאמרה אינו עובר. אבל מ"מ קשה לפירש"י ז"ל מאי פשיט בגמרא מהלין תורי דגנבי ארמאי וכו' שאני התם דאית ליה הנאה לישראל והוי כמו דש העכו"ם בדישה של ישראל דפשיטא ליה דאסור משום דאית ליה הנאה. וי"ל דמ"מ כיון דלא אמרו בפירוש לעכו"ם לא היה לו לאסור כיון דהיכא דליכא הנאה מותר לאומרו לעכו"ם בפירוש לעשותו רק משום דאיכא מכשול לעכו"ם מש"ה קנסוהו ואסרוהו:

או שהרביץ בנה מבחוץ וכו'. גריס כגירסא דהעמיד בנה מבחוץ כדכתבו התוס' ז"ל ומ"מ לא פריך בגמרא חסימה מעלייתא היא דאינה מנחת כל כך מלאכול ואולי בארי ג"כ לא היה גורס רבינו חסימה מעלייתא דאינה מנחת כ"כ מלאכול כמו ישב קוץ וגרסינן בדברי רבינו ז"ל בארי ג"כ הרביץ לה אבל מ"מ אין זה נכון כ"כ ולכך ראוי לגרוס בדברי רבינו רבץ לה ארי כדכתב הרב"י ז"ל ובכאן גרסינן הרביץ וכדברי התוספות:

הלכה ד

פרה של ישראל שהיה כהן דש בה בתרומה ובתרומת מעשר של דמאי * וכו'. נראה דרבי' פסק כאוקימתא קמייתא דאמר כאן בתרומה כאן בגידולי תרומה כלומר דבגידולי תרומה עובר דהוו כמו חולין וכן פסק כאי בעית אימא דאמר כאן במעשר ודאי כאן

במעשר דמאי כלומר דבמעשר דמאי עובר וכן פסק כמאי דקאמר לא קשיא כאן בתרומת מעשר ודאי כאן בתרומת מעשר דמאי ואע"פ שפסק כאוקימתא זאת מ"מ פסק לענין הדין כאוקימתא דלעיל דאמר כאן בתרומה כאן בגידולי תרומה משום דס"ל דהך אוקימתא ל"פ כאוקימתא קמא לענין הדין אלא כדאמרו לא צריכא להא דלעיל אלא דמוקמינן לה בתרומת מעשר דמאי דומיא דמעשר דמאי וא"כ עכ"פ צריך להגיה כאן בדברי רבינו ולומר שהיה כהן דש בה בתרומת מעשר ודאי וניחא הכל דכאן בתרומת מעשר ודאי ובמעשר ודאי כתב דאינו עובר ולמטה במעשר דמאי וגידולי תרומה וה"ה בתרומת מעשר דמאי ** ואע"פ שלא הזכירו פשיטא דהוי דומיא דמעשר דמאי דעובר משום בל תחסום ועם זה יסכימו דבריו עם אוקימתות הגמרא שהבאתי ובאו דבריו על נכון אבל אפשר ליישב גירסת ספרינו בדבריו בדוחק ולומר דאיהו פסק כתרי אוקימתות דכאן בתרומה כאן בגידולי תרומה וכאן במעשר ודאי כאן במעשר דמאי היפך האוקימתא שאמרו השתא דאתית להכי ומפני כך כתב למעלה דאפילו בתרומת מעשר דמאי אינו עובר משום בל תחסום היפך האוקימתא שאמרו בגמרא בסוף אבל זה אין לו שחר כלל דמאי שנא תרומת מעשר דמאי ממעשר דמאי ועוד כאוקימתא אחרונה ראוי לפסוק כי כן דרכו: *כן היתה הגי' לפניו:

**בגירסתנו איתא בהדיא:

וכן פרות הדשות וכו'. כתב הרב בעל נימוקי יוסף ז"ל דרבינו ז"ל מפני דאית ליה דהראוי למעשר צריך שיגמר מלאכתו למעשר והראוי לחלה חלה לכך הוצרך לומר דהך מרכסות דקאמר בגמרא אינו כפירוש הר"א ז"ל דאי חטים שנשרו במים ולהסיר קליפתן אמאי אינו אוכל הרי לא נגמרה מלאכתו לחלה והוי כבורר בחטים שכתב רבינו ז"ל לעיל שאוכל כפועל ושור ופועל כי הדדי נינהו לכך הוצרך לפרש כן אבל מ"מ קשה לרש"י ז"ל שמפרש מרכסות כפירוש הר"א ז"ל ואית ליה דינא דרבינו ז"ל שהראוי לחלה חלה והראוי למעשר מעשר איך יתרץ קושיא זאת בשלמא להר"א ז"ל לית ליה דתליא מילתא בחלה אלא במעשר כדכתב לעיל וכיון שכן אינו אוכל אבל לרש"י ז"ל דאית ליה כדברי רבינו ז"ל קשה. וי"ל דהני חטים הוי לאכלם בתבשיל ולא אתו לידי חיוב חלה ולהכי מוציאין קליפתן לאכלם בקדירה:

אבל מפני מראית העין אם היו דשות וכו'. כלומר אבל במרכסות לא צריך להאי משום דירט להם הדרך ואינם דשות שם אבל הטור ז"ל בסימן של"ח אית ליה פירוש מרכסות כפירוש הראב"ד ז"ל דכתב דתולה בקרסטלין גבי מרכסות יע"ש:

הלכה ה

הדש במעשר שני של דמאי וכו'. במעשר ראשון לא הוצרך רבינו ז"ל להזכיר דהוא ודאי חולין ומותר לזרים:

הלכה ז

שהרי הקפידו על ברכה רביעית וכו'. בהלכות ברכות פ"ב כתב רבינו שלא יאמרו אלא שתי ברכות אלא שהשתים אחרונות כלל באחת והרביעית אינו אומרה כלל ולכך כתב רבינו ז"ל שברכה רביעית אינו מברך אותה אבל השלש האחרות מברך בשתים וכוללן באחת:

סליקו להו הלכות שכירות